

z delom pri ljubljanskem magistratu, zato prosi gvardijan mestni magistrat, naj mu pošlje potrdilo, da je Robba resnično in z neizogibnim delom obvezan nasproti mestni občini in da je torej pravilno opravičen. — Magistrat je potrdil, da Robba ne sme iz Ljubljane nikamor oditi, še manj pa prevzeti kako drugo delo, dokler ne bo popolnoma dokončal vodnjaka, za katerega je bil »pro bono publico« sklenil pogodbo.²²²

Robba je bil do tedaj dovršil v Nazaretu le spodnji del oltarja z menzo²²³, za kar je bil že naprej prejel 240 gld.²²⁴ Ko je samostan prejel od ljubljanskega magistrata potrdilo, da je Robba zadržan z delom pri vodnjaku in da zato ne more priti v Nazaret, je dal s privoljenjem grofa Miglio oltar dokončati v štuku.²²⁵ Delo je trajalo od 6. maja do 12. avgusta 1751 pod gvardijanom Tomažem Žagarjem. Ves oltar je stal 501 gld.²²⁶ Dne 13. junija 1752 je bil postavljen oltar

²²² G. P. 1750, p. 142.

²²³ Samostanska kronika v Nazaretu, p. 155—156.

²²⁴ Avguštin Stegenšek, Dekanija Gornjegrajska, Mari-bor 1905, p. 76.

²²⁵ Kronika, p. 156.

²²⁶ Diarj v samostanskem arh. v Nazaretu.

sv. Antona Pad., pendant oltarja sv. Frančiška Asiškega. Oltar je ves iz štuka; stal je 374 gld. 39 kr. Omenjamo ga zategadelj, ker je njegov spodnji del povsem enak spodnjemu delu Robbovega oltarja sv. Frančiška, tako v barvah kot v oblikah.²²⁷ L. 1755., ko je bila v Nazaretu birma, je ljubljanski škof Ernest Amadej Attems posvetil oltarja sv. Frančiška in sv. Antona. Ker je dobil oltar sv. Frančiška kasneje novo menzo, je bil dne 12. avgusta 1897 vnovič posvečen.²²⁸

Dne 4. jan. 1751 je tožil trgovec Anton Mariner Robbo zaradi dolga 37 gld. 12 kr s 6 % obrestmi, in sicer na podlagi računa z dne 26. avg. 1747, ki naj ga v 14 dneh plača, če se hoče izogniti rubežni. Sodišče izda Robbi tozadevni nalog.²²⁹ Dne 5. febr. 1751 je tožil Mariner Robbo v isti zadevi, sedaj na plačilo v 8 dneh,²³⁰ dne 25. febr. pa na plačilo v treh dneh.²³¹

²²⁹ l. c., p. 50—51.

²³¹ l. c., p. 80.

²²⁷ Kronika, p. 157.

²²⁸ A. Stegenšek, l. c., p. 76.

²²⁹ G. P. 1751, p. 7—8.

(Dalje prihodnjič.)

STROJARJI NA FORŠTATU

DONESEK K ZGODOVINI OBRTOV V STARI LJUBLJANI

D R. R U D O L F A N D R E J K A

UVOD

Obrtniki so bili v stari Ljubljani najštevilnejši meščanski stan. Bili so v upravi mesta precej vplivni, ker so imeli v zunanjem mestnem svetu večino, dočim so v notranjem mestnem svetu prevladovali trgovci. Sredi 18. stoletja je bilo v Ljubljani čez 300 obrtnikov, kar je za 8000 prebivalcev tedanje Ljubljane že lepo število. L. 1802. je njih število naraslo na 500 nasproti 12.000 prebivalcem.

Ljubljanski obrtniki, po večini združeni v cehih, so se bili mnogokrat nastanili v določenih mestnih delih. Tako so se držali peki v Špitalski in Lingarjevi ulici in pred škofijo, ključavničarji in krojači v ulicah ob Mestnem trgu, ki nosijo še sedaj ime po njih; čevljarji so obratovali v Čevljarski ulici in na Čevljarskem mostu, na katerem so stale do 1840 njih lesene prodajne lope. Na medarje spominja Medarska ulica za škofijo, na mesarje Mesarski (danes Zmajski) most in nekdanja Mesarska ulica ob Pogačarjevem trgu; na kleparje Kleparska steza v začetku Starega trga; na starinarje nekdanja, danes zazidana Starinarska steza (šla je ob Plavčevi hiši št. 30 od Starega trga proti današnjemu Gallusovemu nabrežju); na sodarje Sodarska steza ob ulici na Grad; na vrvarje ali vožarje Vožarski pot ob pričetku Karlovške ceste; prav tam kaže Zvonarska ulica na nekdanj cvetočo zvonarsko obrt. V Trnovem vzbujajo Velika in Mala čolnarska ulica in Opekarska cesta spomin na trnovske čolnarje in opekarje, na Poljanah pa Suknarska ulica, Barvarska in Lončarska steza na dotične obrti,

ki so se tod izvrševali od starine. Kakor tu navedeni obrti, so imeli tudi obrti *strojarjev, jerharjev, usnjarjev in milarjev* ter del *barvarjev* svoja posebna stajališča, in sicer večinoma v zgornjem delu Šentpetrskega predmestja (»na forštat«), pa tudi še v sosednem, tik ob levem bregu Ljubljanice zazidanem delu Kapucinskega predmestja, to je v sedanji Wolfovi ulici in vzhodnem delu Kongresnega trga do Gledališke stolbe.

Značaj teh obrtov, njim lasten oster in neprijeten duh po kožah, loju in čreslu, uporaba raznih, ljudskemu zdravju škodljivih barvil in drugih kemičnih primesi so jim po naravi sami odmerjale prostore za obrtovališča zunaj tesno zazidanega in gosto obljudenega notranjega mesta in če le mogoče ob vodi.

Najpripravnejša mesta za to so se našla v tistih delih ljubljanskih predmestij, ki so mejili na Ljubljano, saj je bila reka včasih, ko še ni bilo kanalizacije,¹ najpripravnejša in najcenejša pot, po kateri so se odvajali odpadki in odplake teh obrtov. Zato vidimo, da je že sredi 18. stoletja ves ob levem bregu ležeči del »forštata« do današnje Resljeve ceste gosto zazidan s hišami in obrtovalnicami strojarjev in jerharjev, milarjev in barvarjev. Skoraj vsaka druga hiša na levi strani Sv. Petra nasipa od današnjega Zmajskega mostu do Marijinega trga je bila strojarna ali usnjarna, jerharija ali barvarna; vmes so se pojavile pozneje tudi milarne. Te hiše so segale, kakor

¹ Prvo kanalizacijo glavnih mestnih ulic je dobila Ljubljana še le l. 1816.

Mesarski most okoli 1860 z Urbasovo hišo

razvidimo iz tedanjih zemljevidov, še v drugi polovici 18. stoletja prav do vode, prilično tako, kakor so se dvigale hiše med Frančiškanskim mostom in Gledališko stolbo pred nedavno izvršeno končno regulacijo Ljubljane s temelji tik nad reko. Sedanji Sv. Petra nasip se je le počasi izoblikoval iz ozke steze konec 18. stoletja v kolovoz in šele okoli 1850 dobival današnjo obliko široke obrežne ceste. Zadnji spomin na nekdanjo zazidavo sta bili Steinmetzova in Mayrjeva hiša na gornjem koncu Šentpeterskega nasipa; pozidani sta bili tik nad obrežnim zidom in sta zapirali s postranskimi poslopji dohod z nasipa na Marijin trg.

L. 1762. je štela Ljubljana 5 strojarjev, 3 jerharje, 5 barvarjev in 3 milarje. To število se drži do 1850, od tedaj pa počasi pada. Strojarne, milarne in barvarne izginjajo z bregov Ljubljane. Nekateri se preustrojé v tvornice (Janesch, Reich), večina pa preneha brez sledu in le stara hišna poslopja, kolikor so se še ohranila v prvotni obliki (Lassnikova hiša ob Dvorskem nasipu, Janeževa [danes dr. Volavškova], Kupičeva [Podkrajškova], Paurova [Ložarjeva], Střelbova [Rohrmanova] in Patátova [Marchiottijeva] hiša na Sv. Petra cesti) spominjajo v svojem ustroju zlasti pa po širokih strešnih linah, določenih za sušenje, na čase, ki so bili.

Naslednja izvajanja gredo za tem, da seznanjajo današnji rod s temi starimi obrti in obrtniki, da razgrnejo prvič sliko nekdanj mogočnih in imovitih obrtniških rodov, kakršni so bili Činčare, Dermote, Pauri, Klemenčiči, Tomci, Dolenci, Kneidli, Kupiči, Dittli in Steinmetzi na »forštat«, Risterji, Schlechterji, Balsi in Perlesi na Marijinem trgu, Segmüllerji, Lampiči, Gerberji, Apeji, Pirci, Prohinarji in Gestrini pred Fištamskimi vrati.¹ Več ko polovica izmed njih je bila slovenskega rodu in ne smemo jih zato prištevati med Nemce, ker so se posluževali v pismenem in trgovskem občevarju takrat še edino veljavne nemščine.

¹ Fištamska (= vicedomska) vrata so stala med današnjim Dvornim trgov in fištamijo (starim deželnim dvorcem) ter so ločila Gosposko ulico od predmestja. Predel »Pred fištamskimi vrati« (Vor dem Vitztum-Thor) je obsegal današnji Kongresni trg in vso Wolfovo ulico do Marijinega trga.

S popisom teh obrtov začnemo tam, kjer so se začeli, namreč ob križišču sedanje Resljeve ceste s Sv. Petra cesto. Še tja do l. 1825. je držala Sv. Petra cesta v nepretrgani hišni vrsti od sedanjega Marijinega trga prav do Znamenjske ulice. Na mestu sedanje Resljeve ceste so stale na desni in levi strani enonadstropne hiše. Poznejšega mesarskega (današnjega Zmajskega) mostu še ni bilo. Ta most se je zgradil, seveda še lesen, namesto prejšnje brvi leta 1820.; obenem so podrli na desni strani ceste stoječo hišo platnarja Boštjana Mihevc, stavbišče pa zravnali v trg pred mostom (Resljev trg). Ta trg je zapirala na sever še enonadstropna hiša in stara gostilna »pri Irgliču« (Sv. Petra cesta stara šte. 89, nova šte. 39), ki je bila od 1830 last mestnega mesarja Janeza Urbasa, pozneje pa njegovega sina Karla. Odpravo te hiše in zvezo Resljevega trga, odnosno mesarskega mostu s kolodvorom, je sprožil že leta 1857. žirovski kaplan Jernej Lenček² v koledarju »Slovenski romar«. Stvar pa je dozorela šele l. 1881., ko je mestni zastop na predlog trgovca Ivana Perdana sklenil, da odpre to novo cesto. Mestna občina je nato dne 28. februarja 1882 odkupila Urbasovo hišo, jo še tisto leto podrli in poverila Kranjski stavbni družbi zgraditev nove »Resljeve ceste« čez svet porušene Urbasove hiše in naprej čez travnike in polja Pekovske zadruge do južnega kolodvora. Cesta je bila v glavnem dovršena l. 1883.

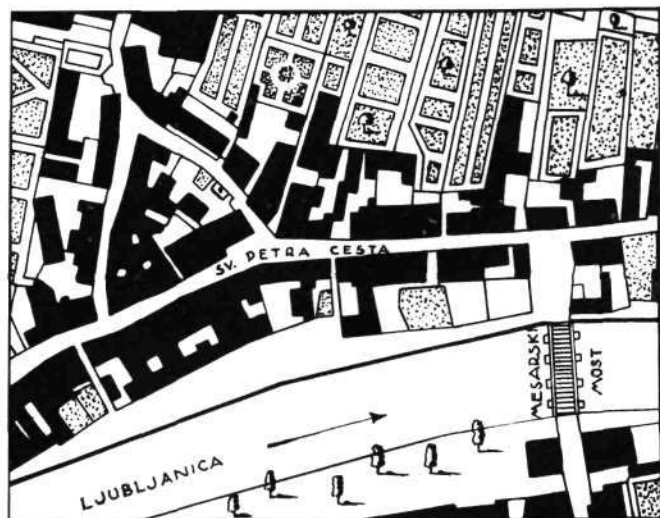
I. ŠENTPETERSKO PREDMESTJE

1. HIŠA ŠT. 18 (DANES ŠT. 32)

V e n a z z i.

Prva hiša na Sv. Petra cesti, od mesarskega mostu na levi strani v smeri proti Marijinemu trgu, je stala tam, kjer danes stoji Leustekova dvonadstropna hiša, Sv. Petra cesta 32. To hišo je okoli 1856 sezidal Ivan Levc (Leuz), barvarski mojster iz Dola, poročen z Uršulo Zimmermann. Njegov sin Jožef Leuz je l. 1865. namestil na koncu proti mesarskemu mostu svojo

² Prim.: Ivan Vrhovnik, Ljubljana, bodi bela, Kronika 1935, s. 77.

Okolice Mesarskega mostu in »Forštata« sredi XIX. stoletja

špecerijsko trgovino, dočim je bila na vogalu proti Sv. Petri cesti kavarna »Austria«.

Predhodnica Levčeve hiše je bila stara enonadstropna hiša št. 18, ki je zavzemala le vogal sedanje hiše ob Sv. Petra cesti, dočim je bil na prostoru proti Sv. Petra nasipu vrt. Nje lastniki so bili prav do konca 18. stoletja sami mesarji: od 1700 do 1727 Matija Robida, od 1728 do 1755 France Podrekar, od 1756 do 1763 Uršula Podrekar, od 1763 do 1784 Tomaž Wölfling, od 1785 do 1789 Juriy Gabrovšek, od 1789 do 1792 Jožef Senica. Od slednjega sta jo kupila 26. aprila 1792 ljubljanski veliki trgovec *Lenart Vogou*, po rodu iz Železnikov, in tržaški kavarnar in tvorničar čokolade *Štefan Venazzi*, po rodu iz Švice. Namestila sta v poslopju milarno in svečarno. Leta 1794. je Lenart Vogou izstopil iz družbe, vstopil pa je kot solastnik Štefanov brat *Peter Jakob Venazzi*, ki je obrat tudi dejansko vodil, dočim je Štefan Venazzi ostal v Trstu. Dne 23. marca 1818 sta brata v Trstu sklenila razdelilno pogodbo, po kateri ostane njih premoženje v Švici nedeljeno, Štefan prevzame kavarno in čokoladno tvornico v Trstu, Via Malcanton, Peter pa milarno in svečarno v Ljubljani v svojo izključno last. Po Petrovi smrti (13. oktobra 1815) je vodila obrt njegova vdova *Marija Venazzi*. Okoli 1841 je prišla v plačilne težave in morala prodati poleg prodajalne lope na čevljarskem mostu št. 20 tudi sosedno hišo na Sv. Petra cesti št. 17, ki je bila 1815 prišla v posest Venazzijevih.

Po njeni smrti (5. febr. 1850) je milarska obrt prenehala, hišo pa sta podedovali njeni hčerki Marija por. Potočnik in Jožefa por. Weidinger. Prva je postala 1855 edina lastnica hiše, ki jo je še isto leto (2. maja) prodala Ivanu in Uršuli Leuz.

2. HIŠA ŠT. 17 (DANES ŠT. 30)

(P a t á t.)

Ta dolga, enonadstropna hiša, danes last dedičev trgovca z usnjem Ivana *Marchiottija*, se je v bistvu ohranila taka, kakršna je bila pred stodvajset leti, ko so jo prezidali. Sezidana pa je bila okoli 1715 in je bila skoraj 100 let sedež usnjarskih obrtov. Prej je bilo tu dvorišče, ki je spadalo pod Codellijevo graščino. (Codellische Hofstatt še v davčnem urbarju iz l. 1714.) Prvi usnjar, ki je obrtoval v novi hiši, je bil *Martin Dolenc* (1715—1763), njegova naslednika

Bivša Patátova, potem Meralova barvarna na Sv. Petra nasipu 27

Venazzi-Patát-Marchiottijeva hiša Sv. Petra cesta 30

sta bila *Jožef Grahelj* (Grachill, tudi Gracheg), ki je obratoval od 1763 do 1796, in *Jožef Pogačar* (1796 do 1815). L. 1815. je kupil hišo sosed *Peter Jakob Venazzi* ter jo temeljito popravil in prenapredil, a je še istega leta umrl. V hiši se odslej usnjarska obrt ni več izvrševala. Ko jo je morala vdova Marija Magdalena Venazzi zaradi dolga, ki ga je imela pri bankirju Gustavu Heimannu, 1841 na dražbi prodati, jo je kupil jermenar Longin Blumauer, od katerega je prešla 1863 na Kristino Putré, dne 21. febr. 1873 pa na barvarja *Maksa Patáta*, roj. 1814 v Huminu (Gemoni) na Beneškem. Ta je vanjo preselil (v obrežne prostore proti Sv. Petra nasipu) svojo barvarno, ki jo je bil od 1855 izvrševal na Poljanskem nasipu kot naslednik barvarja Janeza Jurija Neckermanna.

Maks Patát je bil trikrat oženjen, prvič (2. febr. 1857) s Filipino Entner iz Eisgruba, ki mu je umrla 6. sept. 1863, v drugič (5. aprila 1864) s Franciško Gestrin, hčerko barvarja Franceta Gestrina s Poljan št. 19, in ko mu je ta l. 1870. umrla, v tretjič z Marijo Kos, roj. 1835 v Železnikih. Otrok v vseh treh zakonih ni bilo. Patát je bil odličen obrtnik, njegova barvarija znana po vsej Ljubljani. Dne 22. junija 1886 je zadobil tudi meščanstvo. Štiri leta nato je umrl 14. aprila 1890.

Od Patátove vdove je barvarijo 1894 prevzel bivši njegov pomočnik *France Merala*, roj. 1851 na Beričevem, ki je barvarijo na Sv. Petra nasipu 27 vodil do svoje smrti (5. sept. 1916) v južnem pritličnem traktu, ki ga je 1911 odkupil od Patátove hiše. Obrt je nadaljevala vdova Marija Merala do 1926. Severni del hiše (Sv. Petra cesta 30) je 1911 po smrti Marije Patátove prešel na njenega brata, trgovca Ivana Kosa v Celovecu, od tega pa 12. julija 1912 na Ivana Marchiottija, roj. 1867 v Podgori pri Dolskem, ki je bil že 1897 odprl svojo veliko trgovino z usnjem.

3. HIŠA ŠT. 16 (DANES ŠT. 28)

(S t ř e l b a.)

Ta hiša, ki jo je sedanji lastnik Viktor Rohrman 1931 dvignil na dve nadstropji in tudi sicer prenapredil, je v 19. stoletju postala sedež znamenite *Štelbove milarne*. V 18. stoletju je bila dolgo let (od 1715 do 1763) last mesarja in prekajevalca Matije Bankota (Wankho), od katerega je prešla 1765 na krčmarja

Nekdanja Střelbova mlarna na Sv. Petra nasipu 25

Urbana Zupana, od tega pa 1794 na njegovega sina Luko Zupana, pisarja in zakupnika belopeškega gospostva. Od njega jo je 20. marca 1836 kupil milar *Jožef Střelba*,³ r. 19. maja 1804 v Pragi kot sin praškega meščana Ignaca Střelbe in Terezije Fürstl.

Střelba je bil prej milarski pomočnik pri največjem tedanjem ljubljanskem milarju Andreju Focku na Střeliški cesti 70 (danes Drelsejeva hiša št. 12). Dne 22. maja 1826 se je oženil z Marijo Ido Rovanova (Ruan), hčerko meščana in krčmarja Jožefa Rovana v Špitalski ulici 266 (Stritarjeva ulica 3) in postal, ko je kupil Zupanovo hišo, ljubljanski meščan (5. aprila 1842). Njegova mlarna je bila po prenehanju Fockove mlarne na Poljanah (1824) in Venazzijeve na Sv. Petra cesti (1841) najznamenitejša mlarna v Ljubljani ter izvažala svoje izdelke daleč čez meje Kranjske.

Delavnice so bile v spodnjih prostorih, na Sv. Petra nasipu. Desno pritlično poslopje (gledano z nasipa), ki se danes uporablja za skladišče gob, je bila izdelovalnica za milo, v pritličju srednjega enonadstropnega poslopja pa so na dvorišni strani topili sveče, dočim je služil prostor, obrnjen na Sv. Petra nasip, za pisarno. Delovni prostori so bili precej tesni in slabo razsvetljeni.

Střelba je prodajal svoje blago v Ljubljani v prodajalni lopi št. 3 na Špitalskem mostu, ki jo je dobil 29. febr. 1832 od tasta Rovana na račun dote; ko so se pa l. 1840. lope s starega Špitalskega mostu odpravile, se je preselil v poslopje bivšega meščanskega špitala v Špitalski ulici 271 (danes Stritarjeva ul. 6), kjer si je iz nekdanje drvarnice napravil prodajalno. Ko mu je mestni magistrat izplačal za odpravljen lopo na Špitalskem mostu odškodnino 1200 fl. (dne 10. aprila 1844), je prodajalno v Špitalski ulici 271 prepustil tvrdki Mallner & Mayer, sam pa se preselil v ozko prodajalnico poleg, kjer so se Střelbovi izdelki prodajali do potresa 1895.

Od Střelbovih hčerk se je najstarejša, Marija, leta 1855. poročila s trgovcem Matevžem Rantom, ki je

³ Ime pišem po današnjem češkem pravopisu, tako da se izgovarja dvozložno, ne pa, kakor so jo izgovarjali doslej, trozložno. Da je to pravilno, dokazuje pripis v poročni knjigi stolne župnije l. 1826., v katerem je izrečno pripomnjeno, naj se vpis Strzelba izgovarja kakor Strelba (sprich: Strelba).

1873 kupil od Kosovih dedičev staro Schlechterjevo hišo na Marijinem trgu 46 (danes št. 1). Drugo Střelbovo hčerko Karolino je vzel 1861 bogati brodogradnik na Reki, Jurij Franc Franul de Weissenthurn, sin tržaškega notarja dr. Vincenca Franula de Weissenthurn, ki je 1811 izdal italijansko-slovenski slovar. Pozneje se je Jurij pl. Franul umaknil v privatno življenje v svojo vilo na Opčinah nad Trstom. Z najmlajšo Střelbovo hčerko se je l. 1865. oženil trgovec Franc Leuz, že omenjeni lastnik hiše na Sv. Petra cesti 18 (32), ki je aprila 1912 umrl v Celovcu.

Od Střelbovih štirih sinov je imel *Aleksander*, najmlajši, roj. 1838, nekaj časa trgovino z mešanim blagom na Sv. Petra cesti 9 (14), 1867 pa se je preselil v Celovec in ustanovil tam veliko mlarno. Poročen z Ano Raubarjevo, je 1887 umrl v Celovcu. Drugi sin *Jožef Střelba ml.*, roj. 7. julija 1834, je podedoval po očetovi smrti (26. maja 1875) njegovo obrt in hišo in postal 1877 ljubljanski meščan. Tudi pod njim je mlarna prav dobro uspevala. V začetku 1866 je odprl v svoji hiši tudi gostilno. Umrl je razmeroma mlad (46 let) 20. sept. 1880, zapustivši hišo vdovi *Rozi Střelba*, ki pa je vodila mlarno le kratek čas, ker se je 1886 poročila s primarijem deželne bolnišnice dr. Francetom Fuxom (stanovala je v njegovi novo zgrajeni hiši na Resljevi cesti št. 9).

Ker edini, tedaj še maloletni sin Jožefa Střelbe ml. Jožef, roj. 1871, ni kazal veselja do obrti, je prevzel 1881 Střelbovo mlarno *Viktor Rohrman*, roj. 15. julija 1858 v Novem mestu, sin novomeškega župana in milarja Antona Rohrmana. Dne 3. maja 1881 se je poročil z Rozo, edino hčerko Jožefa in Roze Střelbe, povzdignil milarski obrt na Sv. Petra nasipu, razen tega pa sezidal 1884 v Šiški novo, na tovarniški način urejeno mlarno, ki je zaposlovala do 30 delavcev. Zaradi premočne zunanje zlasti nemškočeške konkurence je 1892 obe mlarni opustil ter se lotil trgovine z deželnimi pridelki, poslopje mlarne v Šiški pa prodal 1921 frančiškanskemu konventu.⁴

Njegov svak Jožef Střelba se je 1896 poročil z Antonijo Rothovo, hčerko graščaka Antona Rotha na Grbinu pri Litiji.

⁴ Nekdanjo Střelbovo mlarno so preuredili oo. frančiškani v samostan, v katerem je danes tudi župnijski urad. Poslopje stoji na južni strani nove župne cerkve sv. Frančiška v Šiški.

Maks Patát z ženo Karolino, roj. Kos

Milar Franc Merala

4. HIŠA ŠT. 15 (DANES ŠT. 26)

(Švelc — Golob — Střelba.)

Starejši lastniki te hiše, ki je bila 1865 podrta, so bili moker Janez Vidmar (1775—1786), moker in krčmar Janez Avsec (1798—1822), njegova vdova Jera Avsec (1822—1830) in sodar in krčmar Miha Ambrož (1830—1845), ki pa je imel svoje glavno obrtvališče na Sv. Petra cesti 82 (53). Po rodu iz Jarš ob Savi, se je bil 1792 poročil z Elizabeto Šantel, hčerko krčmarja Jurija Šantla. Od njegovih otrok je postal sin Miha Ambrož ml., roj. 14. februarja 1808 v Ljubljani, sprva okrajni komisar pri gospostvu Smlednik, 1848 državni poslanec in 1861 prvi slovenski župan ljubljanski.

Hišo št. 15 na Sv. Petra cesti je Miha Ambrož star. dal za doto hčerki Jožefi, ko se je 1827 poročila z milariskim pomočnikom Janezom Švelcom, roj. 1795 v Kranju, sinom kramarja Martina Švelca.

Janez Švelc je v tej hiši (v traktu na vodo) l. 1831. odprl manjšo milarno, ki pa se ni mogla meriti s sosedno Střelbovo. Od njegovih sinov, ki sta bila oba izučena milarja, je starejši Jožef Švelc postal pozneje mesar in gostilniški najemnik v Potočnikovi hiši Sv. Petra cesta 143 (3), mlajši, Janez Švelc, roj. 1835, pa je vodil očetovo milarno. Poročen z Uršulo Kališ, je okoli 1864 prišel v težave in moral 1865 hišo prodati. Bil je potem še nekaj časa milar na Gruberjevi ulici 4, s časom pa je obubožal in umrl kot dninar l. 1879. Od njegovih sinov je postal mlajši Anton Schwelz, roj. 1861, premožen trgovec v Poljčanah. Njegov rod cvete še danes po sinovih Viljemu, Alfredu in Herbertu.

Švelcovo hišo št. 15 je kupil 1865 mesar in gostilničar Franc Golob, jo podrl in sezidal na nje mesto novo, ki še danes stoji. Začetnice njegovega imena (F. G.) in letnica zidave so vklesane nad hišnim vodom. Golob je tu 1868 odprl gostilno in ji nadel samo-slovenski napis »Pri golobčku«. A že 1876 mu je bila hiša na dražbi prodana; kupil jo je Jožef Střelba, Golob se je po okupaciji Bosne 1878 izselil v Banjaluko in tam odprl gostilno, s katero si je dokaj opomogel.

Po smrti Jožefa Střelbe je prešla 1881 hiša na njegovo vdovo Rozo, od te pa 1907 na njeno hčerko Rozo, poročeno Rohrmanovo. Gostilna »Pri golobčku« se je

Jožef Střelba star. z ženo
Marijo Ido

Jožef Střelba ml.

Viktor Rohrman

vodila še do 1915. Leta 1924 so Rohrmanovi temeljito preuredili sosedno Střelbovo hišo št. 28. V zvezi s tem je opustitev Strojarske steze, ki je držala med hišami št. 28 in 26 kot ozka stezica iz Sv. Petra ceste na Sv. Petra nasip. Mestna občina je s kupno pogodbo z dne 24. decembra 1924 ta javni svet (parc. št. 535/1) prodala Rozi Rohrmanovi, ki je nato vhod iz Sv. Petra ceste zazidala, dočim je steza ostala v notranjosti hiš neizpremenjena. V lokalu hiše št. 26, ki zapira vhod v nekdanjo Strojarsko stezo, je bila do avgusta 1936 pisarna dr. Frana Počka. Danes je tam mlekarina.

5. HIŠA ŠT. 14 (DANES ŠT. 24)

(Melzer.)

Soseda nekdanj Švelcovi hiši je bila enonadstropna hiša, ki je stala tam, kjer se cepi od Sv. Petra ceste Prečna ulica. V tej stari hiši so delovali skozi več ko 150 let celi rodovi usnjarjev in strojarjev. Tu sta obratovala od 1720 do 1751 usnjarja Janez Mišič, oče in sin, za njima usnjarja Martin Fischer (1752—1763) in Martin Kneidel (1789—1795), potem barvar (Schönfärber) Matija Gerber (1795—1802), strojarji Avgust Dittl (1802—1804), Matevž Peharc (1804—1809), Fortunat Janež (1809—1811), Matija Weiss (od 1811 do 1830) in končno zopet Avgust Dittl. Bili so to premožni obrtniški rodovi, katerih zastopnike najdemo tudi v mestnem svetu (Kneidel, Dittl). O nekaterih (Gerber, Dittl, Janež) bomo še podrobneje govorili.

Dne 19. maja 1830 je hišo kupil Anton Melzer, profesor kirurgije in porodništva na kirurški šoli v Ljubljani. V lasti Melzerjeve rodbine je ostala hiša 90 let. Po očetovi smrti (19. marca 1871) jo je podedovala njegova hči Viktorija, po njeni smrti (24. marca 1896) pa njen nečak (sin brata Rajmunda) dr. Anton Melzer, zdravnik v Welsu. Njegov sin, Anton Pavel Melzer je hišo l. 1920. prodal trgovcu z usnjem Karlu Antonu Kregarju. Ta je 1921 staro hišo do tal podrl in sezidal na nje mesto enonadstropno moderno hišo, segajočo s stranskim (dvonadstropnim) krilom do Sv. Petra nasipa 18. V hišo sta se vselila lastnik s svojo trgovino in na novo ustanovljena Slavenska banka, ki se je pa že 1927 preselila v Stritarjevo ulico. Hišo je kupila 7. marca 1927 Prometna banka, a jo je še isto leto (11. julija 1927) prodala sedanji lastnici, primarijevi soprogi Jeli Minarovi.

(Dalje prihodnjič.)

Delavska hišica v Ljubljani

STROJARJI NA FORŠTATU

DONESEK K ZGODOVINI OBRTOV V STARI LJUBLJANI

D R. R U D O L F A N D R E J K A

(Nadaljevanje.)

HIŠA ŠT. 13, NOVA ŠT. 22

(Dermota—Pauer.)

Izmed do sedaj opisanih hiš je hiša št. 22 prva, ki si je zunanje lice, kakršno je imela sredi 18. stoletja, ohranila do današnjih dni. Bila je prastara strojarska hiša, v kateri je strojarska obrtnost cvetela skozi 130 let. Nad 6 okni prvega nadstropja se strmo vzdiguje visoka streha, po kateri tečeta počez dve vrsti odprtih strešnih lin, ki so značilne za vse strojarske hiše: dovajale so obilno zraka in vetra v podstrešje, da so se hitreje sušile kože.

V tej hiši je od 1717 do 1752 stanoval in obrtoval strojar Janez *Dermota*. Iz zakona z ženo Marijo sta se mu rodili poleg dveh sinov hčerki Marija (1719) in Jera; otrokom je bil boter Jurij Činčara (*Tschintscherle* tudi *Zintzerle*), strojarski mojster v sosedni hiši. Očetovo obrt in hišo št. 13 je podedovala *Dermotova* najmlajša hčerka Jera, roj. 14. marca 1722, ki se je 21. januarja 1743 poročila s strojarjem *Martinom Paurom*, sinom strojarja *Jakoba Paura*. Odslej ostane hiša z majhnimi presledki v lasti *Paurove* rodbine. Zgodovina *Paurovega* rodu, najmogočnejšega izmed starih strojarjev na forštat, se bo podrobneje obravnavala pri naslednji hiši št. 12 (20). Tu naj zadostuje omeniti, da je bil *Martin Pauer*, roj. 1716 neznan kje, mlajši brat strojarja *Simona Adama Paura*, ki je malo pred njim (1741) prišel v last sosedne strojarske hiše pri »Činčari« št. 12.

Jera *Dermotova*, prva žena *Martina Paura*, je umrla 1750 na porodu sina *Matije*. Še isto leto (11. maja 1750) se je poročil *Martin Pauer* z Jero *Malgaj*, roj. 1716, vdovo po meščanu in krznarju *Luki Malgaju* (*Moligaj*). Iz tega zakona je bilo 7 otrok, med njimi sinovi *Karel* (1753), *Jakob* (1759) in *Simon* (7. oktobra 1760). Ko je *Martin Pauer* 10. novembra 1760, star 45 let, umrl, se je petinštiridesetletna vdova Jera (2. febr. 1761) v tretjič poročila s triindvajsetletnim

strojarskim pomočnikom *Gašperjem Amantom*, s katerim je imela (1762) še sina *Antona Amanta*. Po smrti tretjega moža (12. maja 1771) se je vdova Jera *Malgaj-Pauer-Amant* četrtič (18. avgusta 1771) omožila, stara sedaj 54 let, s triindvajsetletnim usnarjem *Janezom Martinom Kneidlom*, ki je vodil do polnoletnosti njenih otrok iz drugega zakona (z *Martinom Paurom*) obrt in gospodarstvo na hiši št. 13.

Martin Kneidel je bil podjeten obrtnik in je hitro bogatel. L. 1779. je prišel v last sosedne hiše na Sv. Petra cesti 14, a jo že 1795 prodal barvarju *Matiji Gerberju*, l. 1783. pa je kupil od *Radonijevih* dedičev trinadstropno hišo št. 286 v Židovski ulici (danes št. 1). Od 1772 *Ljubljanski* meščan, je bil od 1795 do 1798 tudi član meščanskega odbora. Umrl je 3. januarja 1814 v svojem mlinu na Poljanah 36, ki ga je bil okoli 1800 kupil od *Frančiške pl. Garzarolli*. Mlin z 12 stopami je prišel po njegovi smrti v last *Jakoba Gadnerja*; od tega ga je 1824 kupilo mesto za regulacijo *Ljubljanice* in podrlo jezove. L. 1847. je dežela kupila vse posestvo in sezidala na njem deželno prisilno delavnico, nekdanjo enonadstropno mlinsko poslopje, ki stoji še danes, pa se je uporabilo za stanovanje in pisarne upraviteljeve.

Jera *Kneidel*, mati *Paurovih* otrok, je umrla, stara 70 let, dne 7. novembra 1787 na Sv. Petra cesti 13. za 24 let pred svojim četrtnim možem *Martinom Kneidlom*. Njeni na videz suhoparni poročni podatki, ki smo jih nalašč natančneje navedli, odpirajo zanimive poglede v sociološko strukturo 18. veka. Te ponovne poroke priletnih obrtniških vdov z mnogo mlajšimi ženini srečavamo tako pogosto v rodoslovju obrtniških rodbin, da ne moremo kar tako mimo tega nenavadnega pojava. Tu ne gre morda za osamljena nagnjenja možajelnih žensk, spadajoče v področje seksualne patologije, ampak za množtvne in tipične pojave, ki so imele svoje korenine v socioloških in ekonomskih zakonih te dobe.

Bivše Paurove hiše št. 22, 20 in 18. (Danes Merharjeva, Ložarjeva in Oblatova hiša)

Kakor znano, so bili obrtniki združeni v cehih. Njih število pa je bilo po cehih maksimirano, tako, da ni mogel noben pomočnik postati samostojen mojster, če se ni kakšno mesto izpraznilo. Izpraznilo pa se je redoma le tedaj, če je obrtnik umrl ali če je postal za delo nesposoben (zaradi starosti, nezgode, bolezni itd.) in se zato prostovoljno umaknil. Obrtniške vdove so bile torej zelo iskane, saj je dotični izučeni pomočnik, mlad ali star, prišel s poroko do obrtne pravice, katero bi sicer kdo ve kdaj dobil. Po drugi plati pa vdove obrtnikov niso mogle svoje obrtne pravice dejansko izvrševati brez izučenih moških poslovodij, zlasti v obrtih, kakršni so usnjarski, barvarski in milarski. Če pomislimo nadalje, da so ti poslovodje in pomočniki po tedanjih navadah z mojstrovo rodbino jedli pri isti mizi in stanovali pod isto streho, da je tak poslovodja bolj ko drugi moški v hiši prihajal po narodi stvari same v ožje stike z mojstrovo vdovo (posvetovanje zaradi nabave surovin, določitve cen, izplačevanja in oskrbe pomočnikov in vajencev, ureditve letnih obračunov, morebitnih pravnih in sporov itd.), se ne smemo čuditi, da je ta vsakdanja skupnost ekonomskih interesov dovedla ob tedanjih strogih cehovskih in cerkvenih predpisih naposled do edine pravilne socialne rešitve — do ženitve.

Po doseženi polnoletnosti (1794) je prevzel *Simon Pauer*, najmlajši sin Martina in Jere Pauer, očetovo hišo št. 13 in strojarski obrt. Od 1796 ljubljanski meščan, se je dne 26. junija 1798 poročil z Marijo Jev-

nikar, šestnajstletno hčerko Jurija Jevnikarja, gostilničarja na Poljanah. V tem zakonu sta se mu še v Ljubljani rodila sinova Franc (15. aprila 1799) in Karel (1801, a umrl isto leto), nato pa se sled za Simonom Paurom izgubi; najbrž se je izselil iz Ljubljane. Hiša je prešla 1801 na strojarja Avgusta Dittla, od tega 1802 na strojarja Jurija Klemenčiča, 1822 pa na Dittlovega sina Vincenca Dittla (gl. spodaj).

Prezadolženo hišo kupi 16. novembra 1833 bogati sosed in strojar Janez Pauer, sin Simonovega bratranca Roka Paura (gl. str. 67). S tem pride hiša zopet v last drugega kolena Paurov ter ostane v njih lasti do 1926, Vincenc Dittl pa se preseli v Gradišče št. 42. Po smrti Janeza Paura (1854) deduje hišo njegova vdova Terezija, roj. Markovič, po njeni smrti (1863) pa (3. aprila 1864) nje sin Jožef Pauer, od katerega pride hiša 1874 na njegovo ženo Klementino, roj. pl. Hermann, ki jo drži do svoje smrti (1898). Ta je obrežni trakt hiše (Sv. Petra nasip 21), ki je ob potresu 1895 zelo trpel, do tal podrta, na njega mestu pa sezidala moderno dvonadstropno hišo in jo zvezala s staro hišo na Sv. Petra cesti 13 (22), ki je bila potres dobro prestala.

Obe hiši so po Klementinini smrti podedovale njene tri hčere (sinov ni bilo) Klementina, poročena z Albertom Tuškom, poslovodjo pivovarne Neudorf na Dunaju, Terezija, poročena s trgovcem in dežnikarjem Adolfom Mikuschem v Ljubljani, Mestni trg 15 in Frančiška, ki je ostala samica. Njih dediči so hišo, v kateri se že izza leta 1874. ni več izvrševala strojarska obrt, prodali 1926 sedanjemu lastniku Antonu Merharju, trgovcu s košarskimi izdelki, ki je dotodanje stanovanjske in gostilniške prostore¹ v pritličju spremenil v prodajalne lokale, kakršni so danes, na hiši sami pa ni skoraj nič spremenil.

HIŠI ŠT. 11 IN 12, NOVI ŠT. 18 IN 20

(Činčara — Pauer)

Te hiši sta prišli okoli 1743 v last strojarske rodbine *Pauer*, ki je odslej tu bivala in delovala skoraj poldrugo stoletje. Hiša št. 12 (20) se je ohranila do danes v bistvu neizpremenjena, hiša 11 (18) pa se je močno spremenila.

R o d b i n a P a u e r

Paurovi izvirajo po rodbinskem izročilu iz Schwarzwalda na Badenskem. Njih najstarejši ljubljanski zastopnik, *Simon Adam Pauer*, sin Jakoba Paura, roj. okoli 1710 neznano kje, je prišel okoli 1730 v Ljubljano in vstopil sprva kot pomočnik, pozneje kot družabnik v usnjarijo, ki jo je na teh hišah izvrševal od 1700 do 1743 usnjar *Jurij Činčara*² (v davčnih urbarjih »Tschintscherle«, »Zinzerle« in »Zonzerle«, v maticah šentpeterske župnije »Zonzala«). Po Činčarovi smrti (18. dec. 1735) se je Simon Adam Pauer poročil 3. julija 1737 z njegovo vdovo Rozino in prišel

¹ Gostilna v tej hiši je izpričana l. 1869. Izvrševal jo je Jurij Bizjak.

² Ime »Činčara« se je ohranilo kot hišno (ljudsko) ime na Paurovih hišah v Ljubljani in njegovih posestvih (n. pr. mlinu v Podutiku) do konca 19. stoletja.

tako v posest obeh hiš in obrtne pravice. Poleg Simona Adama Paura se je bil tisti čas priselil v Ljubljano tudi njegov brat Janez Martin Pauer, ki je prišel po poroki z Jero Dermotovo v last hiše št. 13 (22). (Glej stran 65.)

Simon Adam Pauer se je po smrti svoje prve žene Rozine (11. nov. 1741) še dvakrat poročil. Iz zakona z drugo ženo Polono se mu je rodilo 9 otrok, iz zakona s tretjo ženo Nežo pa edina hčerka Marija. Po Simon Adamovi smrti (26. aprila 1786) je njegov sin iz drugega zakona, Rok Pauer, roj. 15. avgusta 1755, prevzel očetovo obrt. Že prej se je (14. jan. 1782) poročil s Polono Berlič, hčerko Gregorja Berliča iz Naklega.

Paurovi so bili v tem času najmogočnejši rod izmed ljubljanskih strojarjev. Poleg hiš št. 11 in 12 na Sv. Petra cesti so imeli že 1770 v Kolodvorski ulici 134 in 135 a (danes hiši »Ekonom« št. 9 in dr. Meglerja št. 11) svoje pristave (»Paurov marof«), vrh tega vrsto njiv in vrtov v Blatni vasi (Kolodvorska ulica), gozdni delež na Rožniku blizu Področnika, ki ga je Rok Pauer od bivšega imenja cerkve na Rožniku (Fialkirchengut U. L. Frau zu Rosenbach) izdražil 19. decembra 1808 za 1000 fl., lovski gradič v Podutiku, pri katerem je bil tudi mlin za čreslo, mlin in žago na Ljubljani pri Fužinah itd. Simon Adam in Rok Pauer sta bila oba ljubljanska meščana in dolgo časa načelnika strojarskega ceha, Rok Pauer nekaj časa (1804—09) tudi član mestnega odbora.

Ljubljanski strojarski ceh

Strojarski (usnjarski) *ceh*, čigar znak hrani Narodni muzej v Ljubljani, je bil eden izmed najstarejših cehev ljubljanskih. Vendar bi bilo število ljubljanskih strojarjev za njegovo delazmožnost premajhno. Iz knjige letnih prispevkov (Jährliches AufLAG-Buch der Stadt- und Landmeister deren bürgerlichen Rothgärber-Zunft in Laybach) iz l. 1801.—1848., ki se je še ohranila v ostalini Paurovih (današnji lastnik g. Pavel Pollak v Ljubljani), je razvidno, da je štel strojarski ceh v Ljubljani okoli 40 mojstrov za člane. Obsegal pa ni samo Kranjske, ampak tudi vso južno Štajersko od Celja navzdol, pa tudi posamezne mojstre na Koroškem (v Celovcu, Borovljah in Wolfsbergu) in celo na Reki.

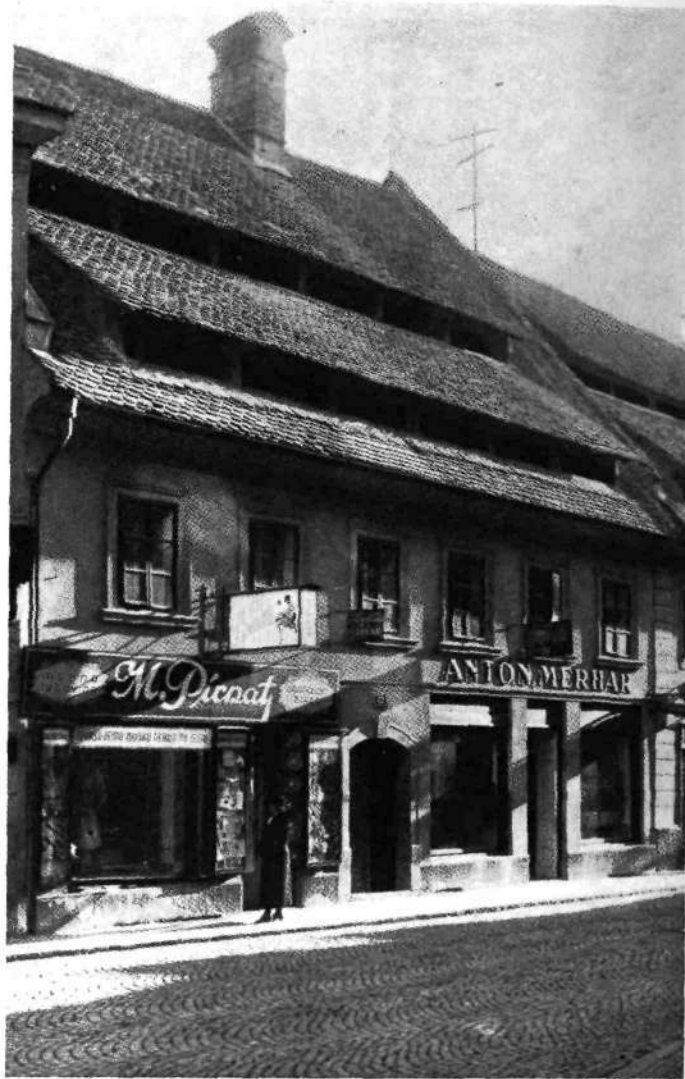
V Ljubljani so bili vpisani v knjigo strojarskega ceha naslednji mojstri:

od 1801 do 1811: Rok Pauer, Jožef Pogačar, († 1803), Avgust Dittl, Simon Klemenčič, Franc Janesch (od 1. junija 1806), Janez Pauer (od 24. maja 1807), Fortunat Janesch (do 1. maja 1808, potem v Celovcu), Žiga Bals (od 10. julija 1808) in Matija Weltz (od 6. jan. 1811),

od 1812 do 1837: Rok Pauer († 12. aprila 1827), Avgust Dittl († februarja 1835), Simon Klemenčič († marca 1837), Franc Janesch, Janez Pauer, Žiga Bals, Matija Weltz († 2. sept. 1812) in Vincenc Dittl.

od 1837 do 1848: Franc Janesch († 10. aprila 1845), Janez Pauer (plačal do 1844, umrl 11. junija 1839), Žiga Bals, Vincenc Dittl in Ivan Janesch (postal mojster 27. oktobra 1844).

¹ Njih oljnate slike hranita njih pravnuka od matrine strani gg. dr. Evgen in Leo Tuschek na Dunaju. Njihovi ugodljivosti gre hvala, da so se mogle stare slike Simona Adama in Roka Paura tu priobčiti.

Stara Paurova, danes Merharjeva hiša št. 22

Razen Ljubljane je bilo največ članov v *Tržiču* (Jožef Mally, Karl Pollak, Pavel Mally, Jakob Mally, Vincenc Pollak, Jakob Pollak, Gašper Mally) in v *Novem mestu* (Anton Nachtigall, Franc Papež, Jožef Šparovic, Leopold Šparovic, Anton Papež, Karl Lužar, Franc Lužar, Anton Hočevar). V *Varaždinu* sta bili članici ljubljanskega strojarskega ceha strojarski rodbini Manger (Jožef, Regina in Ivan Manger) in Nikolaj Adler, na Reki Jožef Mayer, v Celovcu Ljubljčan Fortunat Janesch, v Borovljah Karl Prantel, v Wolfsbergu Jakob Domnigg, v Celju Ludvik Hertzmann, v Sevnici Anton Hribar.

Na *Gorenjskem* so bili člani strojarskega ceha: Simon Zaplotnik in Ivan Köstl v Kranju, Tomaž Mally v Radovljici, Matija Soklič na Bledu, Jožef Verona v Kamniku in Anton Krušnik v Zalogu pri Moravčah; na *Dolenjskem*: Jožef Mersu v Šmartnem pri Litiji, Anton Vidic (Vitez) v Krškem, Jernej Vidic v Ratečah, Janez Pibernik in Jožef Strel v Mokronogu, Janez Peteln v Ribnici in Jožef Soretič v Metliki; na *Notranjskem*: Tomaž Javornik (Jabor-nig) na Vrhniki, Jurij Vrabič in Tomaž Poženel (Poschenu) v Idriji.

Simon Adam Pauer
(1710—1786)

Rok Pauer
(1755—1827)

Paurovi so bili v sorodstvu in svaštvu z mnogimi uglednimi ljubljanskimi rodbinami. Tako je bila Simon Adamova hčerka Rozalija poročena (15. nov. 1762) z jerharskim mojstrom Jožefom Valentinom *Steinmetzom*, Marjeta v prvem zakonu (1780) s strojarskim mojstrom Jožefom *Janeschem*, v drugem (1791) s strojarskim mojstrom Avgustom *Dittlom*, najmlajša, Marija, pa z milarjem Dominikom *Fockom* na Poljanah.

Roku Pauru so se v zakonu s Polono Berličevo rodili razen treh sinov štiri hčerke, izmed katerih se je najstarejša, Rozina, omožila (1803) z Jurijem Šupevcem, gostilničarjem v Slonovi ulici (danes Prešernova ulica 1/3), najmlajšo, Terezijo, pa je vzel (1827) krznarski mojster Janez *Mahkot* na Sv. Petra cesti 138 (danes 11) in dobil od nje bogato doto 8000 fl. Pravnik Rozine Pauer, poročene Šupevc, je bil med drugimi po materini strani (Terezija Valburga Gayer) nedavno umrlj župnik Ivan Renier v Krškem, dočim je bil Terezije Mahkotove edini sin *Ivan Mahkot* (r. 12. okt. 1828, u. 12. nov. 1911), pozneje okrajni glavar in vladni svetnik v Ljubljani. Njegova sestra Terezija Leopoldina Mahkot, roj. 1834, je bila omožena (1. okt. 1866) z vladnim svetnikom in reorganizatorjem ljudskega šolstva na Kranjskem Ivanom Hozhevarjem (1829—1889).

Najstarejši Rokov sin, *Janez Pauer*, (roj. 22. dec. 1784, umrl 27. aprila 1854) je 1807 prevzel očetovo obrt in hišo št. 12 (20), po očetovi smrti (januarja 1827) pa je podedoval še hišo št. 11 (18). Dne 2. febr. 1813 se je poročil s Terezijo Katarino Markovizh, r. 1792, hčerko žitnega trgovca in gostilničarja Bernarda Markovizha v Gradišču 23 (9). L. 1830. je kupil bivšo Lambergovo hišo v Gosposki ulici 209 (8), l. 1833. pa sosedno hišo št. 13 (22) Vincenca Dittla na Sv. Petra cesti, tako da so bile odslej na forštatuh kar 3 hiše po vrsti njegove; tudi pristavo št. 135 (7) v Kolodvorski ulici,¹ ki jo je bil njegov oče Rok 1789 prodal, je odkupil 1851 od dedičev Franceta Janescha. Bil je ljubljanski meščan in občinski svetovalec ljubljanski.

Prvo leto po poroki (1814) je temeljito prenovil svojo dvonadstropno hišo na Sv. Petra nasipu (danes št. 19), kar izpričujejo še sedaj ohranjena hišna

¹ Na dvorišču te pristave je imel od 1860 do 1880 svojo fotografsko hišico Ernest Pogorelec; obširen Paurov vrt je segal do današnje Miklošičeve ceste.

vrata z letnico 1814 in začetnicama J. P. Takrat je najbrž že držala po razširjenem nasipu dovozna pot k hišam ob bregu, dočim je tekla Ljubljanica še okoli 1740 tik ob hišnih temeljih, tako da se z vodne strani ni moglo z vozovi do hiše. To stanje lepo ponazorujeta Metzingerjeva slika Špitalskega mostu iz l. 1738., pa tudi Kaltschnid-Florjančičev zemljevid Ljubljane iz l. 1744. (gl. slike!). Paurova hiša je pravi lik nekdanjih predmestnih obrtniških hiš, v katerih se je skrivalo pogostoma veliko bogastvo. Hišna trakta na Sv. Petra cesti in na Sv. Petra nasipu veže poseben dvoriščni trakt, ki meji na sosedno hišo št. 13 (22). Zaradi višinske razlike med gladino ceste in nasipa je hiša na Sv. Petra cesti 20 enonadstropna. Vsaka ima v fronti po pet oken. Prvotna enotnost hišne razdelitve, ki je obsegala v 1. nadstropju na Sv. Petra cesti in v 2. nadstropju na Sv. Petra nasipu le po eno veliko stanovanje, pa je bilo s poznejšimi prezidavami razdrobljeno v več majhnih stanovanj, ki ne dajejo slutiti, kako udobno, dejali bi, gosposko so stanovali Paurovi v svojih 9 sobanah, ki so bile vse med seboj zvezane. Imeniten je bil zlasti 7 m dolgi salon v dvoriščnem traktu, kjer so visele oljnate slike poglavarjev Paurovega rodu in njihovih žena.

Za strojarski obrt sta se uporabljala le dvorišče in pritličje ob Sv. Petra nasipu, prostori, ki jih zavzemata danes pisarna Krojaške zadruga na levi in gostilna »Pri kaplanu« na desni strani. Preden se je bila odprla gostilna, je bila v teh prostorih izdelovalnica likerjev trgovca Jakoba Klauerja, pisarna Krojaške zadruga pa je bila po prenehanju strojarske obrti Paurovih predelana v stanovanje; v kuhinji tega stanovanja je bila prej jama za namakanje kož, ki se je bila površno zasula, a se je kuhinjski pód stalno posedal. Ko so dvorišče končno uravnali, so izvlekli iz tal že popolnoma gnil okvir zelo velike kadi, ki je svoj čas očitno služila za namakanje kož.

Za sušenje kož so rabili obširno in na vse kraje po širokih linah odprto podstrešje. Namočene kože je prenašala nanj iz dvorišča posebna dvigalna naprava, ki so jo šele pred nekaj leti podrli. Ogromna vrv je tekla pod valjastim kolesom na škrípce, od tod pa na drog v podstrešju, ki je bil vrtljiv s tem, da sta se skupaj zatikala dva manjša kola; kadar se ni uporabljala, je bila vrv zavita na tem primitivnem vretenu, ki še stoji. Podstrešje je v nekaterih predelih

Špitalski most l. 1738. (Po Val. Metzingerjevi sliki v cerkvi Sv. Petra v Ljubljani). Lepo se vidi, kako teče Ljubljanica tik ob Paurovih hišah. O nasipu že ni sledu

razdeljeno v 3 etaže in zelo prostorno. Široke line so dajale prosto pot vetru in prepihu; zlasti poleti je bilo tu zelo vroče in suho; kože so se zato hitro in dodobra posušile.

Razen omenjenih prostorov v pritličju stavbe na Sv. Petra nasipu, na dvorišču in podstrešju so se vsi drugi prostori, torej tudi pritličje ob Sv. Petra cesti rabili za stanovanja in ni bilo takrat nobenih prodajaln na cesto. Prva razdelitev prvotno enotnega Paurovega stanovanja v dve ločeni stanovanji se je najbrž izvršila okoli 1830, ker najdemo v konskribcijskih polah ljudskega štetja iz 1834 v hiši že 2 stanovanji, prvo zaseda Janez Pauer s svojo rodbino, drugo pa njegov zet, mestni zdravnik dr. Miha Tušek.

Janezu Pauru so se rodili iz zakona s Terezijo Markovizh trije sinovi in štiri hčerke. Od sinov je bil najstarejši *Janez Pauer ml.*, roj. 1816, izučen strojar in sodrudnik očetov, a umrl že 10. avg. 1858 za sušico. Njegovo delo je nato prevzel najmlajši sin *Franc Ks. Pauer*, roj. 1821 in izvrševal strojarsko obrt v očetovi hiši do 1861, ko se je osamosvojil in ustanovil na Sp. Sv. Petra cesti 27 (danes 48) v prej Martin Dolinškovi hiši na vogalu Znamenjske ulice novo strojarno. Dve leti nato se je (dne 2. febr. 1863) poročil z Antonijo Terezijo Poznič, hčerko kovača Jožefa Pozniča iz Moravč. Obrt mu je uspevala do 1870, potem jo je pa zaradi otvoritve bližnje velike Janeschove usnjarske tvornice na Sv. Petra cesti 47 (70) in Mergenthalerjeve strojarne v Mostah l. 1881. opustil. Ker je strojarski obrt tudi v Paurovih hišah na Sv. Petra cesti 11 in 12 l. 1847. prenehal, je s to ustavitvijo l. 1881. prenehala skoro poldrugo stoletje stara strojarska obrt *Paurovih*, zastopnikov tiste meščanske premožnosti in veljave, ki je izvirala iz »zlatih tal rokodelstva«. — Francetov najstarejši sin *Friderik* (roj. 24. junija 1865, umrl 18. jan. 1935), je ustanovil v očetovi hiši na Sv. Petra cesti 27 namesto strojarne pekarno, ki jo vodi danes njegova vdova Marija roj. Čič. Bil je odličen v svoji stroki, od 1897 do 1901 tudi svetnik Trgovske in obrtne zbornice Njegov sin *Božidar Pauer*, roj. 31. avg. 1899, pa je šel med industrijalce in je l. 1928. sezidal večjo tvornico keksov in peciva v Zg. šiški, ki lepo procvita. — Od ostalih sinov Franca Ks. Paura je postal *Franc Pauer*, roj. 1870, ključavničar in se preselil v štore pri Celju, *Ivan Pauer*, roj. 1875, pa je bil klepar, sprva v Nemčiji, potem v Ljubljani (Privoz 9).

Ivan Pauer
(1784—1854)

Jožef Pauer
(1819—1889)

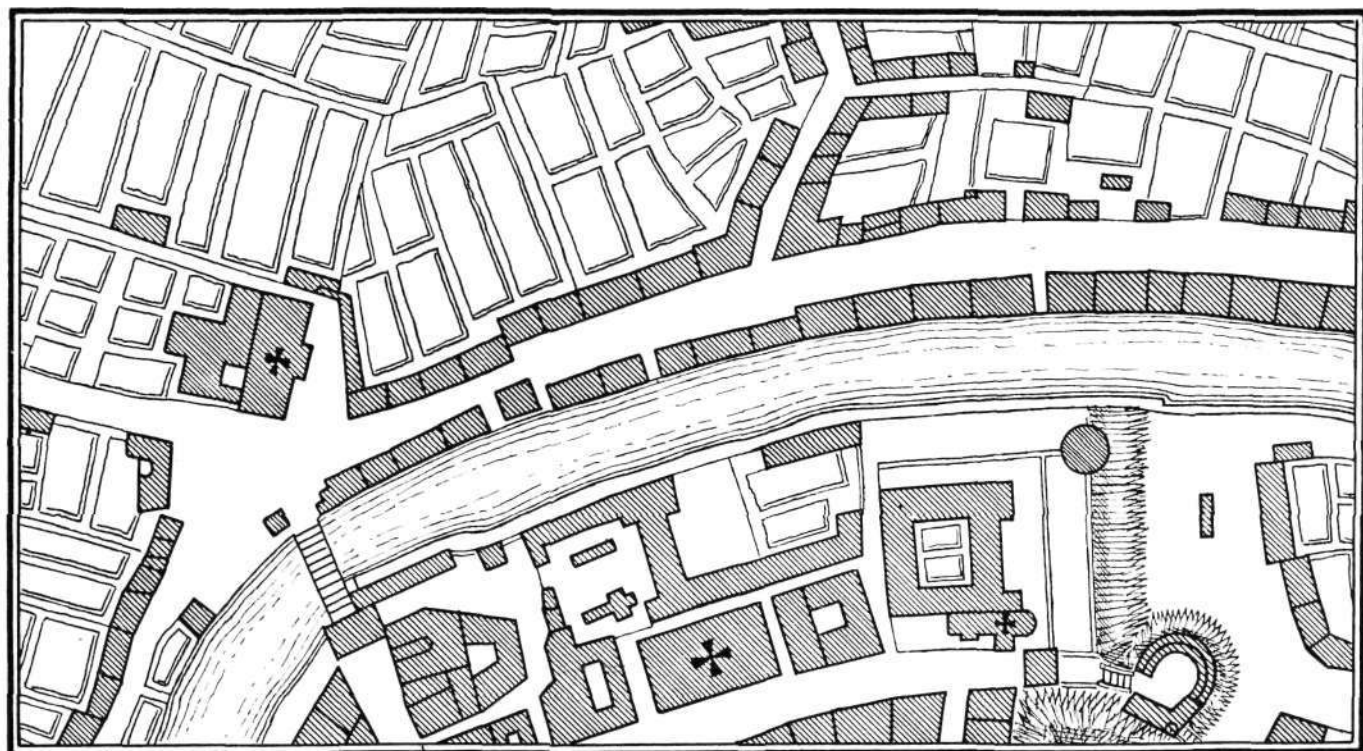
Janeza Paura starejšega hiše in posestva je po njegovi smrti (27. aprila 1854) podedovala njegova vdova Terezija, po njeni smrti (27. junija 1863) pa drugorojeni sin *Jožef Pauer* (r. 13. marca 1819, u. 23. nov. 1889), ki se je lotil tudi trgovine in imel okoli 1850 na Mestnem trgu 239 (19) trgovino z manufakturo. Bil je med 1868—1873 tudi občinski svetnik. Po nepredvidnosti je bil okoli 1867 prevzel menično poroštvo za žitnega trgovca Ivana Gregoriča. Nenadni polom te tvrdke (1868) je zajel tudi njega in so se Gregorčičevi upniki, med njimi žitna trgovca Nikolaj Recher in Aleksander Dreo, pivovarinar Jurij Auer, Neža Globočnikova itd. držali bogatega žiranta s svojimi terjatvami, ki so daleč presegale vsoto 40.000 fl. Tako je prišel Jožef Pauer, ne po svoji krivdi, v konkurz, v katerem so se na dražbi prodali obe njegovi pristavi v Kolodvorski ulici 134 in 135 (9 in 7), prva Simonu Pogačarju, druga mesarju in gostilničarju Jožefu Černetu. Gozd na Rožniku je že 1869 kupil trgovec Jakob Mankoč iz Trsta, a ga 1870 prodal gostilničarki Mariji Selan na Podrožniku. Hišo št. 11 (18) na Sv. Petra cesti je kupil 1876 prekajevalec Valentin Hörmann, hišo št. 12 (20) pa vojaški stavbni uradnik Edvard Cernstein. Edino hišo št. 13 (22) je rešila za se Jožefa žena Klementina, roj. Hermann; po njeni smrti (10. junija 1898) so jo podedovale njene hčerke in prodale 1926 trgovcu Antonu Merharju (glej zgoraj stran 66).

Hišo št. 11 (18) je pozneje (1904) kupil od Hörmannove vdove finančni računski revident Beltram Götz, od tega pa (1921) trgovka s papirjem Marija Tičar. Nje sedanji (od 1922) lastnik Aleksander Oblat je oba hišna trakta: Sv. Petra cesta 18 in Sv. Petra nasip št. 17 dvignil na dve nadstropji in jim tudi zunanje lice močno preuredil in prenovil. Hišo št. 12 (20) je Otokar Cernstein, Edvardov sin, 1. marca 1916 prodal krojaškemu mojstru Jerneju Ložarju, čigar otroci so od 1935 nje lastniki. Ta hiša je do danes v bistvu ohranila svoj starinski značaj; tudi na dvonadstropnem fraktu na Sv. Petra nasipu 19, ki so ga Paurovi okoli 1870 prenovili, se niso izvršile nobene bistvene spremembe.

Janez Pauer star. je imel iz zakona s Terezijo Markovizhevo razen že omenjenih treh sinov Janeza ml., Jožefa in Franceta Ksaverja še 4 hčerke, od katerih sta dve mladi umrli, dočim se je Terezija, roj. 1813, poročila dne 8. febr. 1836 z dr. Matijo Kavčičem,

Sv. Petra nasip: Od leve na desno bivše Paurove hiše št. 17, 19 in 21, sedaj Oblatova, Ložarjeva in Merharjeva

Forštata po Florjančič-Kaltschmidovem zemljevidu Ljubljane iz l. 1744.

Od širokega (danes Marijinega) trga pred Avguštinsko (danes frančiškansko) cerkvijo se cepi na desno takratna Zaloška (danes sv. Petra) cesta. Sv. Petra nasipa še ni: hiše so zidane tik nad strugo Ljubljanice. Sredi Forštata se cepi na sever ulica v Blatno vas (danes Kolodvorska ulica). Prva stezica med strnjenimi hišami, ki drži k Ljubljanci, glede od desne je bivša Strojarska steza, druga steza (nasproti ulice v Blatno vas) Za čreslom, tretja današnja Obrežna steza. Četrta belina je nezazidani vrt ob nekdanji Steinmetzovi, danes Demšarjevi hiši, ki se je kot vrtič držal do 1932, ko je bil zazidan.

dvornim in sodnim odvetnikom in poznejšim slvitim slovenskim državnim poslancem in politikom, Ivana, roj. 1817, pa istega dne z njegovim prijateljem, mestnim zdravnikom in slovenskim planincem dr. Miho Tuškom. Dr. Kavčičev zakon je bil brez otrok. Dr. Mihi Tušku pa sta se rodila dva sinova Alojzij in Albert ter hčerka Amalija, pozneje poročena s polkovnikom Francetom Kreipnerjem. Sin Alojzij je umrl še kot študent v Gradcu, sin Albert Tušek (r. 15. sept. 1841, u. 30. julija 1900 na Dunaju) je imel nekaj časa agenturo in špedicijo na Sv. Petra cesti, potem pa se je okoli 1864 preselil z rodbino vred na Dunaj, kjer je bil knjigovodja pivovarne Neudorf. Njegov rod nadaljujejo sinovi Pavel, Leon in ing. in jur. dr. Evgen Tuscek, živeči na Dunaju, ki hranijo mnogo spominov na Paurovo rodbino.¹

HIŠA ŠT. 10, NOVA ŠT. 16

(Gerber - Kralj - Baltič, »Pri klobčarju«)

V tej hiši, ki je bila od 1782 do 1815 last gostilničarja Jožefa Pezdica in njegove žene Uršule, ni bilo obrtov, ki bi tu zanimali. V njej sta obratovala njena hišna lastnika, klobučar Jurij Gerber (1805—1830) in kotlar Matevž Kralj (1830—1855). Tu je imel svoje stajališče in stanovanje med 1822—1826 tudi mestni tesarski mojster Jernej Košir. Hiša je prešla 1855 na vdovo Marijo Kralj, od nje pa 1859 na nje-

¹ O dr. Mihi Tušku in njegovem rodu glej podrobneje moj članek: Doneski k življenjepisu dr. Mihe Tuška, Slovensc št. 187 z dne 19. avgusta 1933.

nega drugega moža, Bernarda Baltitscha, doma iz Zgornje Krke pri Stični, ravnatelja pomožnih uradov pri ljubljanskem deželnem sodišču. Njegov sin edinec dr. Viljem Baltič, tedanji veliki župan ljubljanske oblasti, jo je oktobra 1922 prodal trgovcu Andreju Čekadi, ki ima sedaj v nji svojo trgovino z usnjem. V tej hiši je imel okoli 1870 svoj lokal urar Franc Pettauer; po njegovi smrti je tu obratoval urar in zlatar Ivan *Somnitz*, čigar trgovina se po njegovih dedičih še danes izvršuje.

HIŠA ŠT. 9, NOVA ŠT. 14

(Prager-Siebenhart-Homber-Slivar)

Ta enonadstropna hiša, ki je ohranila v bistvu do danes svoje staro lice, stoji nasproti stiku Kolodvorske ulice s sv. Petra cesto. Za njo drži navzdol na sv. Petra nasip samo 1½ m široka, že v Valvasorjevih risbah in Florjančičevem zemljevidu Ljubljane označena steza »Za čreslom«. Tod in naprej po stari Blatni vasi, današnji Kolodvorski ulici, poteka od 1785 do danes meja med frančiškansko in šentpetersko župnijo. Pričujoča hiša je bila zadnja v šentpeterski župniji. Nje lastnik je bil od 1748—1760 stavbenik *Matija Perski* (Perschki). Njegovo vdovo Marijo Terezijo je vzel 25. maja 1761 deželni stavbenik *Lovrenc Prager* (v šentpeterskih maticah 1761: Progar) in prišel v last Perskijevega premoženja, ki je poleg hiše na sv. Petra cesti obsegalo še hišo v Florjanski ulici 146 (danes 21, poznejša Žužkova hiša) in dve njivi na Ljubljanskem polju, a moral je prevzeti izplačilo

Perskijevih hčerk v znesku 3.750 fl., ki ga pa do svoje smrti ni poravnal. Prager je bil odličen stavbenik; zaslovel je zlasti po posrečeni prezidavi nekdanje stanovske jahalnice pred Fištamskimi vratmi (danes Kongresni trg), ki jo je 1765 pre naredil v deželno gledališče.¹

Pragerjeva sinova Ignac, roj. 1762 in Jožef Franc, roj. 1768, sta oba postala stavbenika, prvi v Ljubljani, kjer je dobil 1794 meščanstvo, drugi pri idrijskem rudniku. Ko sta Lovrenc Prager in njegova žena l. 1791. drug za drugim pomrla, je bilo vse prezadolženo. Hišo v Florjanski ulici je l. 1793. na dražbi kupil trgovec Jurij Griess, drugi mož Perskijeve hčerke Marjane, hišo na sv. Petra cesti 9 pa je kupil za 3.450 fl. pivovar *Matija Siebenhart*, po rodu iz Bavarske, prej pomočnik pri pivovarju Pavlu Prunnerju na Karlovški cesti. Varil je pivo v traktu na sv. Petra nasipu, točil pa v pivnici »Zum braunen Rössel« na sv. Petra cesti.

Po Siebenhartovi smrti (1808) se je njegova vdova Marija Antonija roj. Wassermann v drugič (1811) poročila s pivovarjem *Tomažem Homber-jem* (v listinah tudi Hamper), roj. 1772 v Thesendorfu na Bavarskem, ki je izvrševal pivovarsko obrt do svoje smrti in se je po tem še dvakrat poročil. Homberjevo hčerko iz drugega zakona Rozo je vzel 10. nov. 1834 njegov poslovodja *Feliks Prager* roj. 1808, izučen pri pivovarju Strageneggu v Radovljici. Bil je sin prej omenjenega stavbenika Ignaca Pragerja in vnuk prvotnega lastnika hiše, deželnega stavbenika Lov-

¹ To gledališče je pogorelo 17. februarja 1887. Zdaj stoji tam poslopje Filharmonične družbe.

Sv. Petra nasip: Od desne na levo bivši Paurovi hiši št. 19 in 17 (dvonadstropni) danes Ložarjeva in Oblatova hiša

Bivša Siebenhartova, potem Homberjeva, slednjič Gregorančeva pivovarna Sv. Petra nasip št. 13, danes Lederhasova hiša

renca Pragerja. Po smrti tasta Tomaža Homberja (3. aprila 1840) je Feliks Prager prevzel njegovo pivovarno, a vodil jo je samostojno samo 8 mesecev, ker je že 12. decembra 1840 umrl, zapustivši štiri bolehnne hčere.

Zadolžena Homberjeva hiša je prišla 1841 na dražbo; kupil jo je Pragerjev nečak, *Anton Gregoranc*, roj. 1817, sin bogatega mesarja Martina Gregoranca¹ iz Kolodvorske ulice 111 (danes Rojinova hiša 8) ter dobil isto leto pivovarniško pravico, katero je izvrševal do smrti (1852). Njegova vdova Marija, v drugič poročena Hofer, je pa hišo že 1855 prodala trgovcu Ivanu Wölflingu, ki je odprl v njej špecerijsko trgovino, prejšnjo pivnico pa spremenil v gostilno. Pivovarna je po 50 let obstanka prenehala.

Hiša je prišla 1867 vnovič na dražbo, na kateri jo je kupil trgovec z usnjem Anton *Slivar* ter imel v njej svojo trgovino in gostilno. Za Slivarjem je kupil hišo 1890 veleposestnik Ivan Šare iz št. Vida, od katerega je 1921 prešla na Ivano Lederhas, vdovo po gimn. profesorju Lederhasu, 1928 pa na njegove otroke.

Špecerijsko trgovino so imeli v tej hiši od 1890 naprej Janez Goliaš, Anton Ječminek in Ana Jerše. Ko je gostilna prenehala, je odprl tam Anton Presker svojo krojaško delavnico in konfekcijsko trgovino, ki še danes služe.

¹ Martin Gregoranc, roj. 1775, poročen z Eleonoro Prager, je kupil 1811 od kovača Fortunata Kerschbauma polje in kozolec v Kolodvorski ulici 111, sezidal tam hišo, poleg nje pa pritlično milarno in svečarno, ki jo je vodil po njegovi smrti (1828) na račun vdove do 1836 milar Jožef Střelba (gl. zgoraj pod šte. 16). Martin Gregoranc je tudi 1820 kupil od odvetnika dr. Luke Rusa gradič Rožno gorico (Rosenbüchel) pod Rožnikom, poznejši »Conžkov grad«, ki je v rodbini ostal do 1847.

(Dalje prihodnjič.)

STROJARJI NA FORŠTATU

DONESEK K ZGODOVINI OBRTOV V STARI LJUBLJANI

DR. RUDOLF ANDREJKA

(Nadaljevanje.)

HIŠI ŠT. 7 IN 8, NOVI ŠT. 10 IN 12

(Kupič.)

Hiši spadata od l. 1785. k frančiškanski župniji. Prva je današnja Podkrajškova hiša št. 12, nje se tišči hiša št. 10, last načelnika banske uprave v p. dr. Frana Doljšaka. Obravnavamo ju skupaj, ker sta bili dolgo časa (1767—1836) last barvarske rodbine *Kupičev*.

Sedanjo Podkrajškovo hišo št. 12 (stara št. 8) je imel od 1700—1720 v lasti mesar Miklavž Paselj (Passel), od 1728—1763 pa mesar Janez Kankara (Canckhara), od katerega jo je kupil okoli 1767 njegov sosed barvarski mojster Andrej Kupič.

Sedanja Doljšakova hiša št. 10 (stara št. 7) je *stara barvarska hiša*. Nje lastnik je bil od 1695—1714 barvar *Boštjan Matajc* (Mathwáys), od katerega jo je kupil l. 1715. barvar *Valentin Kupič*, doma najbrže iz Postojne (Aquilopolis), poročen l. 1710. z Marijo Klemenčič. Izvrševal je tu svoj obrt do l. 1763. Njegov sin *Andrej Kupič star.*, roj. 16. nov. 1711, je dokupil okoli l. 1767. še sosedno Kankarovo hišo št. 8 (12). Bil je ugleden obrtnik in (1775) član zunanjega mestnega sveta. Iz zakona z Marijo Ano Kandov (1755) se mu je rodilo 9 otrok, ki so bili ob njegovi smrti (17. avgusta 1779) ali že pomrli ali pa še nedoletni. Vdova Marija Ana je nadaljevala obrt s pomočjo barvarja *Maksa Ravniharja*, s katerim se je tudi l. 1781. poročila, a ji je že 1801 umrl.

Med tem je dorasel nje najmlajši sin iz prvega zakona *Andrej Kupič ml.*, roj. v Ljubljani l. 1777. in prevzel l. 1803. očetovo obrt. L. 1805. se je poročil z Uršulo Repešič iz škofje Loke in podedoval po materini smrti obe hiši (1823). Obrt pa mu ni več tako uspevala kakor očetu. Umrl je 10. novembra 1817, star šele 41 let, žena Uršula pa l. 1823. Ko so otroci dorasli, je bilo vse prezadolženo. Od sinov je bil Matjež Kupič pozneje pomočnik pri barvarju Jerneju Gestrinu v Gledališki ulici 22 (danes Kongresni trg 5), mlajši sin *Janez Nepomuk Kupič*, roj. 1811, pa

se je 1835 poročil z Elizabeto Gerber, hčerko klobučarja na Sv. Petra cesti 10 (16) in prevzel tastov obrt, a ga ni dolgo izvrševal v Ljubljani.

Obe Kupičevi hiši sta bili zaradi dolgov med 1834 do 1836 na dražbi prodani. Hišo št. 8 (12) je kupil 28. sept. 1834 klepar *Jurij Freiburger*, hišo št. 7 (10) pa l. marca 1836 strojar Franc Janesch; njegova vdova Ana Janesch jo je l. 1853. prodala *Mariji Smre-*

Podkrajškova hiša Sv. Petra cesta 12 okoli 1895, desno od nje dr. Doljšakova hiša št. 10

Dr. Doljšakova hiša Sv. Petra cesta št. 10, prej Kupičeva hiša Sv. Petra cesta 7. Desno od nje začetek Janescheve hiše št. 8 s hišnim vhomom, levo Podkrajškova hiša št. 12. Doljšakova hiša je (edina med njimi) ohranila staro svoje lice do danes

kar. Njena hčerka Jera Smrekar, roj. 1841, sestra prorektorja semenišča in prelata Jožefa Smrekarja, je zapustila (1911) hišo Vincencijevi družbi, od katere jo je 2. maja 1916 kupil M. dr. Franc Doljšak.

Hišo št. 8 (12) je od Freiburgerjevih hčerk Marije in Antonije dne 28. dec. 1921 kupil brivski mojster *Matija Podkrajšek* ter jo na zunaj in znotraj prenovil. V pritlične prostore, v katerih je bila prej samo trafika in manjše stanovanje, je namestil svojo moderno urejeno brivnico.

HIŠA ŠT. 5 IN 6, NOVA ŠT. 8

(»Janesch«)

V naslednjih dveh enonadstropnih hišah 5 in 6 (danes enotna št. 8), ki sta ostali do naših dni v bistvu nespremenjeni, je bival in obratoval od l. 1770. skozi eno stoletje *strojarski rod Janežev* (Janesch), poleg Paurovih najodličnejša strojarska rodbina ljubljanska. Naselili so se na »forštatu« sicer za 40 let pozneje ko Pauri, a dosegli so v času, ko je moč Paurovih ginevala, višek svoje storitvene sile, s katero so prešli iz mej strojarskega obrta v vrsto pomembnih ljubljanskih tovarnarjev.

Hiši št. 5 in 6, prva s 3, druga s 4 okni na cesto, sta se združili šele pod Janeschevim (1787) v eno celoto; prej sta bili v lasti različnih posestnikov. Hiša št. 6 je bila od 1700—1737 last plahtarja (Kotzenmacher) Janeza Majdiča (Meiditsch), od 1739—1762 mizarja Martina Snedica (Snediz), od 1762—1787 Matije Pajka, hišo št. 5 pa so imeli jerharji Janez Ignacij Schlechter (1734—1762) in Janez Matija žvan (1762—1775). Najpomembnejši med njimi so bili *Slechterji*, ki so se po smrti Franceta Ignaca Schlechterja (8. avg. 1736) preselili sprva v mesto, potem pa l. 1784. na Marijin trg, kjer je kupil Ignacijev sin Nikolaj Schlechter od jerharja Aleksandra Risterja hišo št. 47 (danes Šmalceva hiša Marijin trg št. 1). Hiša št. 5 je prišla v last Jožefa Janescha leta 1784., hiša št. 6 pa l. 1787.

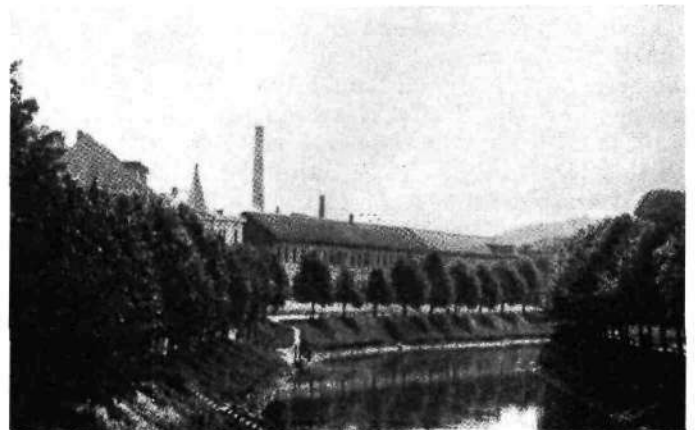
Janeschevi so bili doma v okolici D. M. v Polju, v Sneberjih ali Zadobrovi. Prvi njihov zastopnik v šentpeterskem predmestju je *Jožef Janesch*, roj. okoli 1733, sin kmetovalca Gregorja Janeža. Bil je pomoč-

nik pri strojarskem mojstru Mihu Tomcu. Dne 10. februarja 1772 se je poročil z njegovo hčerko Polono ter postal isto leto ljubljanski meščan. Ko mu je prva žena 8. dec. 1775 umrla, se je 27. novembra 1780 v drugič oženil z Marjeto Pauer, hčerko že znanega strojarja Simona Adama Paura na Sv. Petra cesti 11 in 12. Iz tega zakona so se mu rodili po vrsti sinovi Miha, Franc, Simon in Fortunat (Ferdinand), ki so bili, ko je dne 29. dec. 1788 umrl, še vsi mladoletni. Vdova Marija, stara 38 let, se je dne 14. januarja 1791 vnovič poročila s 26letnim strojarjem Avgustom Dittlom (Dittl, tudi Tittl) ter z njegovo pomočjo vodila obrt naprej.

1. Medtem sta doraščala sinova Franc in Fortunat (Miha in Simon sta mlada umrla). Okoli 1806 je prevzel hišo in očetov obrt starejši sin *Franc Janesch*, roj. 5. sept. 1782 in dobil 11. julija 1806 meščanstvo. Prva žena Katarina mu je umrla l. 1822. Iz zakona (1836) z drugo ženo Ano Schweizer, hčerko mizarja Jožefa Schweizerja v Frančiškanski ulici, so se mu rodili štirje otroci, od katerih sta dorasla samo sinova Ferdinand, roj. l. 1834., in Franc, roj. l. 1839. Obrt mu je zelo dobro uspevala. Že l. 1811. je kupil od Jurija Valenčiča tako zvani Paurov marof v Kolodvorski ulici 135 (danes št. 7), ki je bil od 1789 v lasti Roka Paura. Posestvo je do l. 1851. ostalo v lasti Janeschevih. Dne 12. julija 1819 je Franc Janesch izdražil v Domianovem konkurzu oboro (Tiergarten) na Studencu, nekdanjo last kneza Viljema Auersperga, potem pa ljubljanskega veletrgovca Antona Domiana, odnosno njegovega sina Franca Ksav. Domiana,¹ l. 1836. pa je kupil bivšo Kupičevo hišo št. 8 (12) na Sv. Petra cesti, ki je po njegovi smrti prešla v last Marije Smrekar.

2. Jožefa Janescha in Marjete Paurove drugi sin *Fortunat Janesch*, roj. 10. julija 1785, se je l. 1810. preselil v Celovec, kjer se je okoli l. 1817. poročil s Katarino Lassnigovo iz Beljaka in ustanovil v Celovcu na št. Vidski cesti veliko tvornico usnja, ki je obratovala do l. 1896. Njegov sin *Ivan Janesch star.*, roj. 16. januarja 1818 v Celovcu, je kupil 25. maja

¹ Po Janeschevi smrti je vdova Ana Janesch prodala oboro Studenec 18. aprila 1846 Jožefu Bischofu, ravnatelju večših papirnic. Od Bischofa jo je kupil 17. januarja 1854 Karl Galle, od njega pa 3. februarja 1869 industrijalec Valentin Krisper. To posestvo je 19. oktobra 1875 prodal Kranjskemu dež. odboru, ki je na njem sezidal umobolnico.

Janeschova strojarna na Sv. Petra nasipu okoli l. 1892.

1842 od ostarelega strica Franceta Janescha, ki mu je z zdravjem pešala tudi obrt, hiši na Sv. Petra cesti št. 5 in 6. Leta 1844. se je v Celju poročil z Ano Herzmanovo, hčerko celjskega usnjarja Franceta Ludvika Herzmana in Ločanke Apolonije Krenner.

Ko je prejšnji lastnik obrta in hiš na Sv. Petra cesti 5 in 6, Franc Janesch l. 1845., star 63 let, umrl, se je vdova Ana z maloletnima sinovoma Ferdinandom in Francem izselila na Poljane. Ferdinand je pozneje postal oficial pri dež. sodišču v Ljubljani, Franc Janesch ml. pa trgovec in hišni posestnik v Celju.

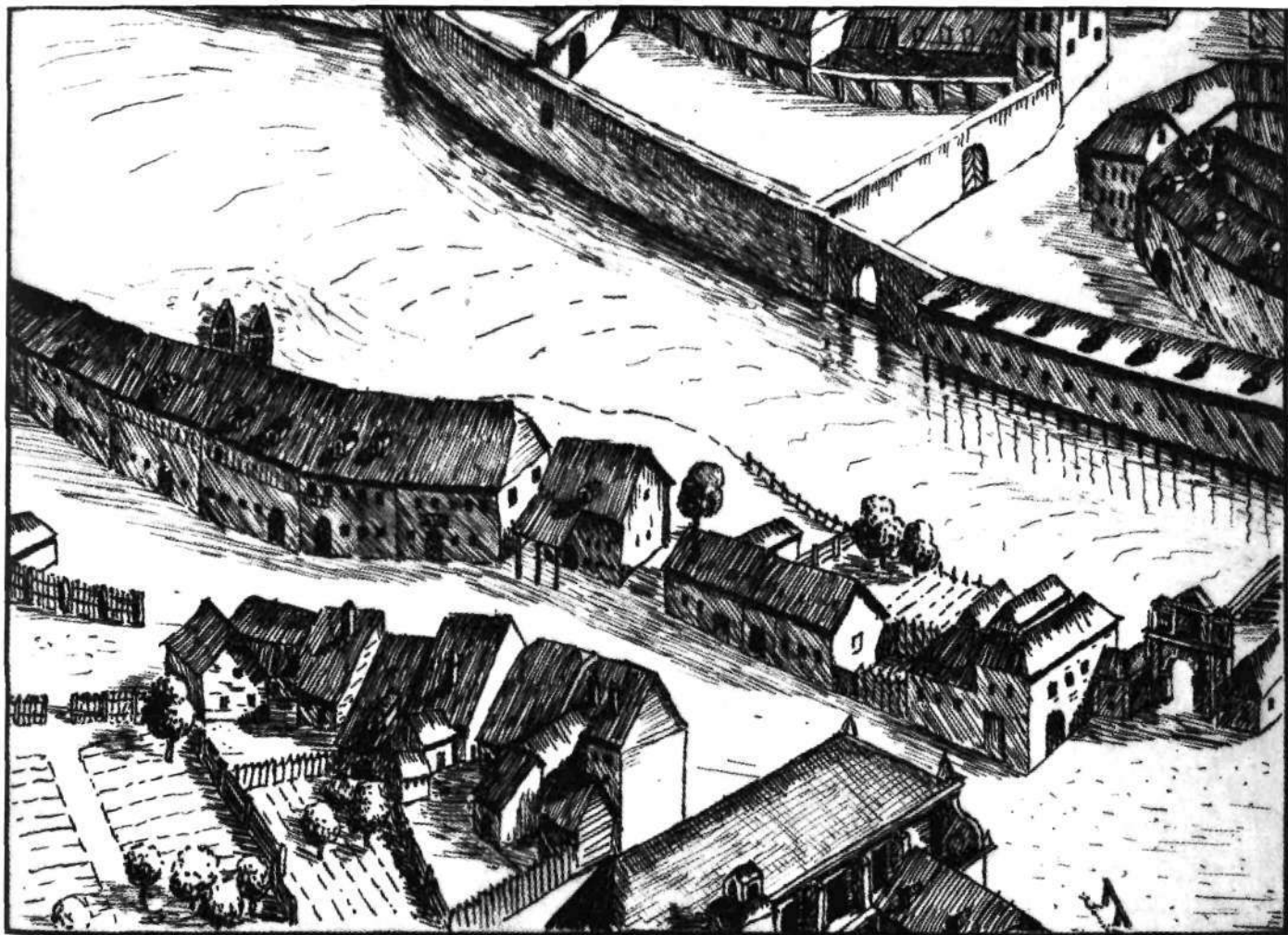
Med tem je *Ivan Janesch*, zastopnik celovške veje Janeschev, strojarsko obrt na Sv. Petra cesti 5 in 6 zopet učvrstil in razširil. Njegovo blagostanje in veljava sta rasla. Postal je občinski svetnik in (1858) ljubljanski meščan. Dne 18. avgusta 1852 je kupil tudi od Anton Gregorančevih naslednikov (Jakob Filip Kanc, odnosno Eligija pl. Peerz) hišo in pristavo v Kolodvorski ulici 111 (danes št. 8), znano odslej pod imenom »Janežev marof«. Bila je v lasti rodbine čez 60 let, šele 22. julija 1910 jo je kupil od Ivana Janescha ml. mizarski podjetnik Anton Rojina.

Leta 1871. je kupil *Ivan Janesch st.* od Jakoba Babnika obširen pašnik med spodnjo šentpetersko cesto in šentpeterskim nasipom ter sezidal tam manjšo pri-

Ivan Janesch ml.
(1844 – 1919)

tlično strojarno (takrat Sv. Petra cesta št. 68 in 70), ki mu je prav dobro uspevala. Z denarno pomočjo tvrdke Blau v Kaniži, od katere je dobavljal sveže kože in ob sodelovanju svojega sina Ivana Janescha ml., ki ga je bil od 1874 privzel za družabnika, je postavil l. 1879. enonadstropno usnjarsko tvornico, ki je bila takrat največja te vrste v Ljubljani; obenem je opustil na starih hišah na Sv. Petra cesti 5 in 6 stoletno strojarsko obrt; odslej je poslovala tam le pisarna.

Začetek „Forštata“ l. 1670 (po Valvasorjevi grafični zbirki)

Spodaj v sredi Avgušlinska (danes Frančiškanska) cerkev, njej nasproti vhod na Špitalski most. Četrta hiša s kovaškim preddvorjem je poznejša *Steltnetzova* hiša, šesta in sedma hiša z označenimi sušilnicami v I. nadstropju so pozneje Janescheve hiše. Zadnja hiša na levi z obširnimi vrtovi je poznejša *Dittlova* hiša št. 140

Po smrti Ivana Janescha star. (21. febr. 1882) je podedoval hiši na Sv. Petra cesti, pristavo v Kolodvorski ulici 8 in tvornico na Sv. Petra nasipu njegov sin edinec *Ivan Janesch ml.*, roj. 8. novembra 1844 v Ljubljani, ki se je bil 14. julija 1869 oženil z Marijo Staré, hčerko pivovarnarja in trgovca Janeza Staréta v Mengšu. Očetovo tvornico je povzdignil za eno nadstropje in jo vodil tako uspešno, da je v dobi svojega največjega razvoja (1896) zaposlovala do 100 delavcev. Ker so se pa njegovi sinovi posvetili drugim poklicem, je tvornico prodal 3. maja 1900 za pol milijona kron veletrgovcu z usnjem Karlu Pollaku. Baval se je potem v letih 1901—1908 s poskusi, uvesti na Ljubljansko polje pridelovanje hmelja ter v ta namen pokupil obširna zemljišča med Šmartinsko cesto in Tomačevim, tam, kjer je danes pokopališče Sv. Križa. Poskusi, ki so ga stali mnogo denarja, pa se niso obnesli. Hmeljniki so že pred 1914 izginili in le cesta »Med hmeljniki« na južni strani pokopališča spominja na Janeschovo prizadevanje za povzdigo naše deželne kulture. Dne 9. julija 1919 je sklenil Ivan Janesch ml. svoje, za naše narodno gospodarstvo pomembno življenje.

Od njegovih sinov je bil najstarejši *dr. Ivan Janesch*, roj. 1870, do prevrata odvetnik v Brežicah, a se je l. 1919. izselil v Avstrijo (Langenlois), drugi sin *Rajmund*, roj. 1872, je postal železniški inženir, tretji sin *Oton*, roj. 16. okt. 1880, pa operni pevec v Bernu. Izmed hčerk se je Marija poročila s trgovcem Ivanom Krisperjem v Ljubljani, Ana z grajščakom v Lembergu pri Dobrni, Hubertom Galletom, Pavla pa s stotnikom Alfredom Schwarzom. Ti otroci so bili leta 1905. že vsi zdoma, ostala je na njem le še vdova Marija Janesch, ki je hišo na Sv. Petra cesti št. 8 dne 28. maja 1924, pol leta pred svojo smrtjo, prodala zdravniku dr. Josipu Volavšku.

Razen Janescheve pisarne ni bilo v njegovi hiši do l. 1892. nobenih trgovskih lokalov. Takrat je v njej odprl malo trgovino z urami, zlatnino in srebrnino Franc Čuden, a se je l. 1900. preselil v povečano trgovino na Mestni trg 25, l. 1912. pa v Prešernovo ulico 1. Po čudnovem odhodu se je priselil zlatar Jožef Černe, ki ima sedaj svoje lokale v Wolfovi ulici št. 3. Po prevratu je zasedel vse pritlične prostore na Sv. Petra nasipu 5 (7) trgovec z galanterijo in modnim blagom, kolesi in šivalnimi stroji, Jože Petelinec.

Današnji »Hotel Lloyd«, Sv. Petra cesta 7, od 1798—1849
last strojarske rodbine Dittl

HIŠA ŠT. 140 (STARA ŠT. 142), OD 1877 ŠT. 9, DANES ŠT. 7

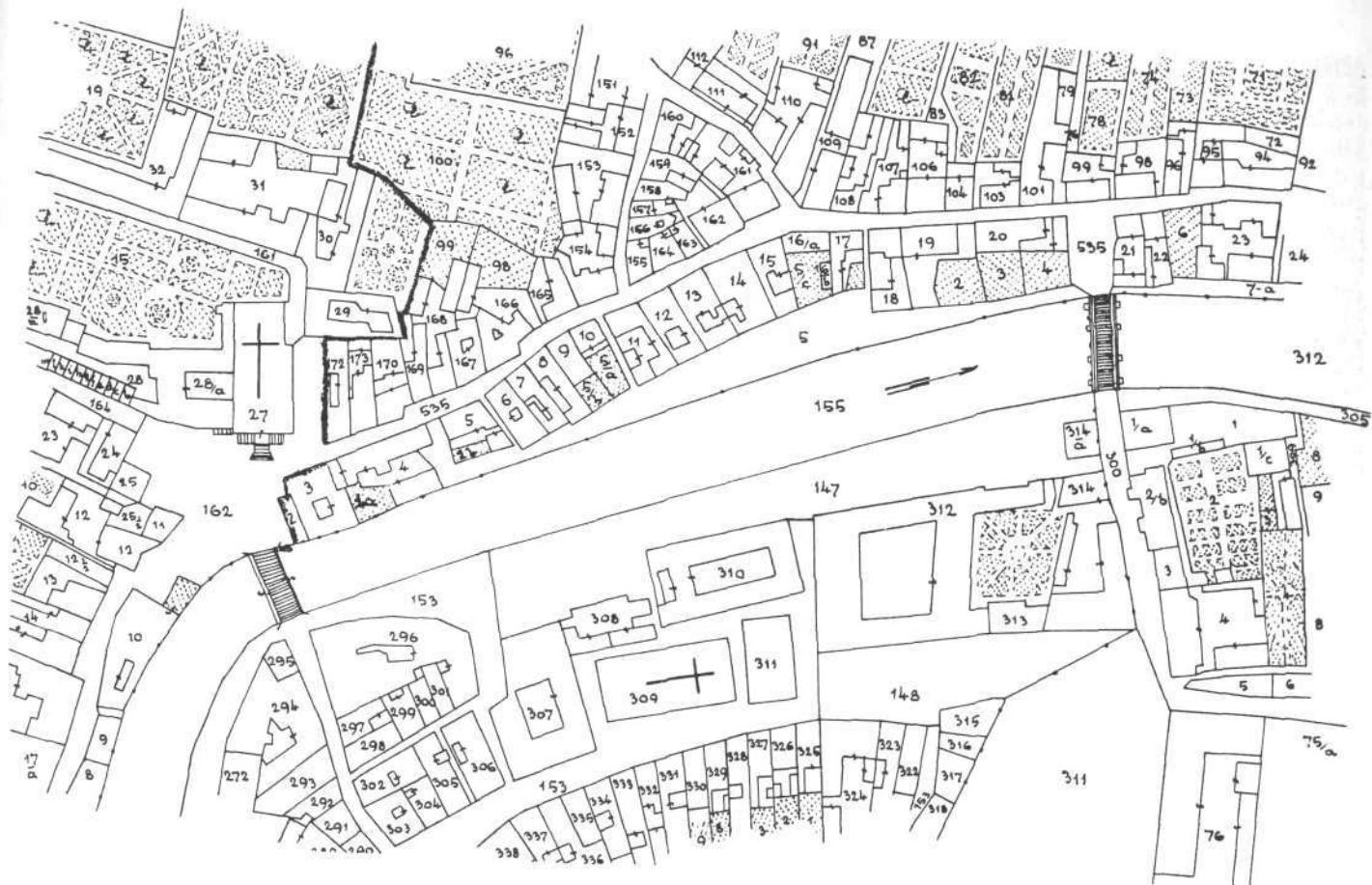
(»Hotel Lloyd«).

Ta stara hiša stoji na drugi strani Sv. Petra ceste, nasproti Janeschevi hiši in je značilna po svojih treh lokih v pritličju, ki omiljujejo na arhitektonsko posrečen način ostro odmaknitev dosedanje ulične črte. Nastala je brez dvoma iz združitve treh predmestnih hiš, od katerih so prve dve imele po tri, zadnja pa štiri okna na ulico. (Primerjaj Florjančič-Kaltschmiedov zemljevid v Kroniki 1937, II, str. 70.) Med 1770 do 1786 je bila hiša last Franceta Jožefa Martinca (Martiniz). Od njegovih dedičev jo je 15. februarja 1798 kupil strojarski mojster Avguštin Dittl, roj. dne 28. avgusta 1765 v Neustadtu v Zg. Šleziji. Sin krčmarja Jožefa in Marije Jožefe Dittl je bil sprva strojarski pomočnik pri Jožefu Janeschu ter se je po njegovi smrti dne 10. januarja 1791 poročil z njegovo vdovo Marjeto roj. Pauer, prišel v posest strojarske pravice in si pridobil 8. aprila 1791 ljubljansko meščanstvo. Žena Marjeta mu Janeschevih hiš zaradi doraščajočih sinov iz 1. zakona ni prepisala, marveč ostala sama njih lastnica do svoje smrti.

Ker so se Dittlu iz zakona z Marjeto Janeschovo rodili še hčerki Marija (1792), pozneje poročena Ravnikar, in Antonija (1797) ter sin Vincenc, mu je postalo v Janeschevi hiši pretesno ter je kupil l. 1798. od Jožefa Martinca omenjeno hišo na Sv. Petra cesti št. 142 (današnji hotel Lloyd) za 3600 fl., t. 1806. pa za 18.000 fl. še hišo v Blatni vasi 113 (od 1877 Kolodvorska ulica 20, danes št. 18), ki je bila del obširnega posestva protomedika dr. Bernarda Kogla. Dittl pa je moral postaviti med svojim novim in preostalim Koglovim posestvom vrtni zid, ki še danes loči vrtove njih pravnih naslednikov Mallyjevih in Hudovernigovih. Ni povsem izključeno, da je Dittl (morda okoli 1820) na kupljenem posestvu v Blatni vasi 113 sezidal strojarno. Dejstvo, da je bival od leta 1823.—1835. v tej hiši njegov tast, strojar Simon Klemenčič, bi kazalo na to, vendar je po smrti Avgusta Dittla (1835) odnosno Klemenčiča (1837) tu prenehalo strojarstvo. Mogočno pa se je usnjarstvo na tej hiši razvilo, ko jo je usnjar Franc Mally, sin tržiškega usnjarja Valentina Mallyja 16. marca 1861 kupil za 5000 fl. od Dittlovih dedičev ter sezidal na dvorišču veliko usnjarno, ki je obratovala do konca 19. stol.

Že 24. aprila 1802 je bil Avguštin Dittl kupil od strojarja Simona Klemenčiča hišo št. 14 na Sv. Petra cesti (glej zgoraj), a jo l. 1810. prodal strojarju Matiju Welzu z vsemi, dobro urejenimi usnjarskimi napravami in orodji za 2700 fl. Od Welza jo je l. 1830. zopet kupil nazaj, nato pa jo takoj zopet prodal kirurgu Antonu Melzerju.

Tudi hišo št. 13 na Sv. Petra cesti je kupil Avguštin Dittl 22. junija 1801 od Simona Paura, a jo 24. aprila 1802 prodal strojarju Simonu Klemenčiču, tako da sta s Klemenčičem v bistvu zamenjala hiši. Klemenčič je na hiši št. 13 ostal do 1822, ko je stanovanje in mogoče tudi obrt preselil v Dittlovo hišo v Blatni vasi 113. Hišo št. 13 na Sv. Petra cesti je kupil l. 1822. zopet Avgust Dittl nazaj za svojega sina Vincenca, ki se je bil 1821 poročil s Katarino Standecker in odslej na tej hiši izvrševal strojarski obrt. Po smrti svoje

Sv. Petra cesta in okolica po katastralni mapi iz l. 1825.

prve žene (4. nov. 1825) pa je Vincenc Dittl zašel v hude dolgove (čez 5000 fl.), iz katerih ga je rešila 18. junija 1832 poroka z drugo ženo Elizabeto Mišič, hčerko pekovskega mojstra Antona Mišiča v Krakovem 44. Prezadolženo hišo št. 13 je kupil Avguštin Dittl, a jo je že l. 1833. prodal Janezu Pauru. Vincenc Dittl je odslej izvrševal le prodajo usnja na drobno v Gradišču 41 (danes 14), kjer je 5. januarja 1850 za legarjem umrl, zapustivši nedoletnega sina Kajetana, roj. l. 1833.

Avguštin Dittl, daleč presegač po nadarjenosti, podjetnosti in tudi sreči svojega sina Vincenca, pa je do svoje smrti krepko držal svojo obrt in vsa obširna posestva. Imel je razen že omenjenih hiš v svoji lasti še gozdne deleže na Rožniku, ki jih je kupil ob licitaciji imenja cerkve na Rožniku dne 19. decembra 1808 za 1008 fl. (l. 1850. so prišli v last podjetnika Benjamina Püchlerja, l. 1861. pa trgovca Petra Lasnika), njive in pristave na Ljubljanskem polju pri Sv. Krištofu in za Jamnikovim marofom in velik barjanski delež na Volarju med Ljubljano in Išco (mapa št. 148). Imel je tudi mnogo denarja izposojenega, tako n. pr. samo na Filip Wagnerjevih hišah št. 141 in 142 na Sv. Petra cesti (pozneje št. 3 in 5) vknjižene za 10.462 fl. S časom je začel namesto strojarstva, ki ga je menda prepustil tastu Klemenčiču, izvrševati trgovino z usnjem, ki ga je izvažal v Trst, kjer je imel zveze z veletrgovcem Jakobom Koblerjem, na Hrvaško in Ogrsko.

Ko mu je okoli 1813 umrla žena Marjeta, se je januarja 1823, star 50 let, drugič poročil z Regino Klemenčičevo, roj. l. 1798., najstarejšo hčerko prej omenjenega strojarja Simona Klemenčiča. Klemenčičev

rod izvira iz okolice Sv. Jakoba ob Savi, kjer je bil okoli 1770 rojen Simon Klemenčič. Poročil se je okoli 1795 z Marijo Fister, menda sestro magistr. svetnika in poznejšega ljubljanskega župana Petra Fisterja. Prvi otroci, med njimi Regina, so se mu rodili še izven Ljubljane, kamor je prišel okoli 1800 in postal 9. julija 1802 meščan. Dne 4. nov. 1800 je kupil od barvarja Matija Gerberja njegovo hišo št. 14 na Sv. Petra cesti za 1950 fl., a jo je že 1802 (glej zgoraj) zamenjal za št. 13. Klemenčič ni živel v izobilju, vendar je prvih deset let pošteno preživljal ženo in šest otrok (Regino, Ivano, Antonijo, Marijo, Andreja in Janeza). Težje je šlo, ko mu je 14. aprila 1815 pobrala sušica ženo Marijo, ter je morala pač vzkočiti pri gospodinjstvu 17letna Regina. Tu jo je najbrže spoznal in vzljubil takrat že priletni Avgust Dittl, ki je bil boter njenim sestram Ivani in Antoniji. V ženitvenem pismu (Heiratsvertrag) z dne 8. januarja 1823, sklenjenim v navzočnosti očeta Simona Klemenčiča, Andreja Maliča, dr. Jožefa Pillerja in Jakoba Koblerja ni sprejel Dittl nobene dote od svoje neveste, pač pa ji je zapisal, ko bi pred njo umrl brez otrok, lepo vsoto 2000 fl. v finem konvencijskem novcu in 150 fl. povrh za opravo, pa še stanovanje 2 sob v svoji hiši št. 140 s priteklinami, to pa le tako dolgo, dokler ostane vdova.

Iz zakona s 30 let mlajšo Regino se je Avguštinu Dittlu še do njegovega 66. leta rodilo 5 otrok, dva sinova in tri hčerke. Toda ta rod je vzrasel v drugačnih socialnih razmerah kakor otroci iz prvega zakona. Bili so že otroci bogatega veletrgovca, ki je bil v prijateljskih odnošajih s prvimi zastopniki ljubljanske družbe, tako z bogatašem Andrejem Maličem, guber-

nijskim svetnikom Janezom Schneditzem, odvetnikoma dr. Jožefom Pillerjem in dr. Antonom Rakom, z mestnim zdravnikom Andrejem Gregoričem, s šentjakobskim župnikom Janezom Zlatoustom Pohlinom itd.

Zato se ni čuditi, da je bila njih življenjska pot lepša kakor otrok iz prvega zakona. Očetove obrti in trgovine jim ni bilo več mar, saj so po njem podedovali za tedanje čase ogromno premoženje. Ko je umiral Avgust Dittl, star 70 let, za posledicami protina (4. jan. 1835), je napravil ustni testament, v katerem je zapustil vse svoje imetje otrokom iz drugega zakona in ženi Regini po enakih delih, slednji pa le, če se drugič ne omoži. Izmed otrok iz prvega zakona je bil Vincenc že odpravljen, vendar se ga je oče spomnil s tem, da mu morajo dediči dajati do smrti 5 fl. na mesec, njegovemu sinu Kajetanu pa izplačati odpravnino 1000 fl. kot spomin na deda. Posebno rad je moral imeti hčerko iz prvega zakona Marijo, poročeno Ravnikar, kateri je vsega vkup volil 18.000 fl., toda po odbitku tega, kar je že med živimi prejela.

Dittlova rodbina se je po smrti Avgusta Dittla kmalu izselila iz Ljubljane. Sinova Rajmund Avgust, roj. 4. dec. 1827 in Karl Jakob, roj. 29. jan. 1833, sta vstopila v vojake, vdova Regina pa se je že aprila 1838, leto dni po smrti svojega očeta (umrl je 18. januarja 1837 v Dittlovi hiši, Blatna vas 113, star 68 let) vnovič poročila s pisarniškim ravnateljem ljubljanskega deželnega sodišča in poznejšim dvornim registraturnim uradnikom Jožefom Stettinom na Dunaju, čeprav je s tem izgubila svoj delež na dediščini. Z njo so se preselile tudi njene nedoletne hčere Julijana (roj. 13. jan. 1824), Frančiška (roj. 21. sept. 1825) in Klementina (roj. 29. jan. 1831). Od teh se je poročila Julijana pozneje z generalom Vincencijem baronom Abelejem, Klementina pa v drugem zakonu okoli 1868 s podmaršalom Petrom vitezom Springensfeldom.

Od Avguštinovih sinov je služboval *Rajmund Avgust Dittl* kot častnik v Krakovu, Ljubljani in Mariboru. Udeležil se je vojn na Laškem l. 1859. in 1866. in bosanske okupacije l. 1878. Na italijanskih bojiščih

si je bil priboril red železne krone in pridobil s tem viteštvo. Umrl je avgusta 1890 kot upokojen polkovnik v Ljubljani. Iz zakona s Frančiško Pfeffel (3. marca 1867), hčerko bogatega industrijalca v Frankfurtu ob Meni, čigar last je bil okoli 1868 tudi Golnik, so se mu rodile tri hčerke in dva sinova. Od slednjih je Friderik Jurij, roj. l. 1870. v Ljubljani, med svetovno vojno dosegel čin polkovnika in umrl l. 1929. na Dunaju, Viktor, roj. l. 1879. v Mariboru, je bil do nedavna prokurist Avstr. kreditnega zavoda za trgovino in obrt na Dunaju.

Tudi Avguštinov mlajši sin *Karel Jakob Dittl* je vstopil l. 1848. s 15 leti v vojaško službo, se odlikoval s posebno hrabrostjo pri obrambi trdnjave Budima zoper uporne Ogre in dobil zato veliko srebrno svestinjo za hrabrost. L. 1859. se je udeležil kot ritmojster bitk pri Magenti in Turbigu, l. 1866. pa je bil v vojni na Laškem težko ranjen. L. 1875. je stopil kot major v pokoj ter dobil pri tej priliki plemstvo s priimkom de Wehrberg. Dne 29. junija 1863 se je bil poročil s Hedvigo Ghyczy iz Čabra. Od njegovih štirih otrok živita sinova Karl in Rudolf v zelo ugodnih razmerah na Dunaju, hčerka Frančiška (Fanny) se je poročila l. 1901. z ritmojstrom baronom Duval-Dampierre, Hedviga pa z ritmojstrom pl. Arnethom. Regina Dittl, vnovič poročena Stettina, je umrla na Dunaju 19. decembra 1883 v visoki starosti 86 let. Nje vnukinja gospa Hedviga pl. Arneth na Dunaju je poklonila piscu te razprave sliko Avguština Dittla v umetniško izdelanem posnetku. Slika, ki jo tu priobčujemo, potrjuje splošni vtis, ki so ga podale dosežane ugotovitve o tem resnem in podjetnem možu.

Dittlovo hišo na Sv. Petra cesti 140 (7), v kateri je vodil že izza l. 1841. Benjamin Pichler gostilno »zum Lustschloß Laxenburg«, je kupil 27. novembra 1849 posestnik Franc Mayr iz Kranja za 10.400 fl.; hišo in vrt v Kolodvorski ulici št. 113 (18) pa usnjaj Franc Mally iz Tržiča za 5600 fl. Hiša na Sv. Petra cesti 140 je prešla l. 1858. na vdovo Katarino Mayr, ki jo je dne 7. aprila 1866 prodala restavraterki Ani Schulz, roj. Scherling. Ta jo je s svojim možem, prekajevalcem Karlom Schulzem, rojenim Gradčanom, preuredila v meščansko restavracijo in hotel ter ga po hotelu Lloyd na Reki, kjer je prej obratovala, imenovala *hotel Lloyd*.

Tudi v tej hiši so se polagoma naselile trgovine in obrti, tako n. pr. je poleg Schulzeve in pozneje Karla Počivavnikove mesarije obratovala tudi špecerijska trgovina Franceta Oreška (od 1882 do 1903), za njo pa trgovina z mešanim blagom Leopolda Jerana (1903 do 1921), trgovina z usnjem Adolfa Pollaka itd.

Od Schulzejevih je podedoval hišo l. 1819. mesar Karl Počivavnik star., po njegovi smrti (1895) njegova vdova Jožefina, za njo pa l. 1906. njen sin Karl Počivavnik ml., ki je izvrševal mesarijo do l. 1921. Dne 14. marca 1912 sta kupila hišo in prevzela restavracijo in hotel Karl in Marija Tausers, od katerih jo je l. 1922. podedoval strojni mojster južne železnice Rudolf Müller. Nekdaj Dittlova hiša št. 140, v kateri je še danes »Hotel Lloyd«, se je ohranila v bistvu v svoji stari obliki in je pravi lik starih hiš ljubljanskega »forštata«.

Hotel Lloyd od vzhoda

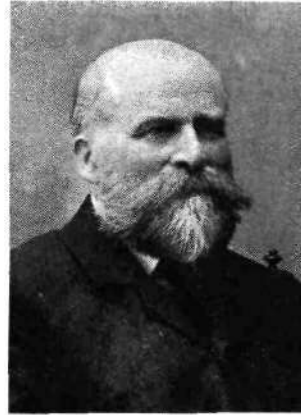
Steinmetzova hiša št. 3
Sv. Petra nasip

Avguštin Dittl
(1765 — 1835)

France Steinmetz
v mlajših letih

France Steinmetz
v starejši dobi

Alojzij Steinmetz

HIŠA ŠT. 4, NOVA ŠT. 6

(»pri Fajmoštru«).

Janeschevi hiši št. 5 soseda je bila enonadstropna hiša št. 4, v kateri je obratovala že od 1722—1763 staroznana gostilna Andreja Klemenčiča. Od nje je prešla hiša okoli l. 1770. na krznarja Bernarda Rösslerja, od tega pa l. 1786. na Ivana Hanna. Njegova hčerka Cecilija, poročena z Jožefom Kokaljem, jo je 24. sept. 1824 prodala starinarju in poznejšemu trgovcu Primožu Selanu, od katerega jo je podedoval njegov sin, žitni trgovec Maks Anton Selan, ki jo je l. 1883. zapustil župniku Martinu Derčarju.¹ Hiša je danes last »Ustanove župnika Derčarja«, ki ima namen, skrbeti za dotacijo lokalistov in podružničnih cerkva Sv. Križa in sv. Trojice v moravški župniji.

V tej hiši je od 1850 do 1871 izvrševal krznarski obrt Jožef Nušak. Prodajalne so nastale v njej šele po svetovni vojni.

14 HIŠA ŠT. 3 (NOVA ŠT. 4)

(Steinmetz.)

Na drugi (desni) strani Obrežne steze je stala hiša št. 3, v kateri je iz Koroške priseljena rodbina Steinmetz skozi eno stoletje (1763—1863) izvrševala jerharsko obrt. V tej hiši so prej obratovali sami kovači. To dejstvo, ki ga izpričujejo davčni urbarji ljubljanskega mesta od 1700 do 1770, potrjuje tudi Valvazor v svoji grafični zbirki (glej France Stele, Valvazorjeva Ljubljana, slika str. 43). Njegove risbe kažejo enonadstropno hišo, ki ima na levi polovici podaljšano streho daleč čez ostrešno črto. Ta podaljšek sloni na treh lesenih stebrih — lik kovaškega preddvorja, kakršnega nahajamo še danes tu pa tam po deželi.

V tej hiši so izvrševali v 18. stoletju svojo obrt naslednji kovači: Od 1696 do 1712 Matija Bartolič, od 1712 do 1735 Janez Haushofer, od 1735 do 1751 Tomaž Haushofer, od 1752 do 1765 Janez Jurij Gregorič. Od tega je kupil hišo l. 1765. jerhar Jožef Valentin Steinmetz, roj. okoli 1721 v Celovcu, sin tam-

kajšnjega jerharskega mojstra Kristijana Steinmetza. Dne 15. nov. 1762 se je poročil v Sori z Marijo Rozalijo Paur, hčerko že znanega strojarja Simona Adama Paura na Sv. Petra cesti 12 in preuredil hišo za namene svojega obrta, pri tem pa tudi odpravil nepotrebno preddvorje. L. 1763. je postal ljubljanski meščan.² Zdi se, da je obrat vodil preveč na široko in da ni pazil na dolgove, ki so se mu kopičili. Po njegovi smrti (8. sept. 1775) je namreč prišel obrt v stečaj,³ vendar je vdova Rozalija še rešila hišo.

Po Valentinovi smrti (4. aprila 1796) je prevzel njegov najstarejši sin Janez Nep. Steinmetz, rojen 12. aprila 1770, star komaj 18 let, očetovo obrt in hišo in dobil 1. sept. 1797 ljubljansko meščanstvo. Poročen je bil trikrat. Iz drugega zakona z Lucijo Pavlinovo (27. nov. 1812) se mu je rodil med petimi otroki sin Alojzij Steinmetz, roj. 18. junija 1815, ki je postal po očetovi smrti (12. avgusta 1834) njegov naslednik. Dne 21. januarja 1839 se je v Železnikih poročil s Terezijo Globočnik, hčerko imovitega fužinarja in župana (Oberriechter) Jožefa Globočnika v Železnikih, ki mu je prinesla 2000 fl. dote. Dne 20. maja 1853 je postal ljubljanski meščan. Vendar mu obrt ni uspeval in zašel je v dolgove, iz katerih ga je rešil tast s tem, da je l. 1849. kupil hišo, ki jo je pa pozneje podaril hčerki Tereziji. (Darilna pogodba 31. julija 1863.)

Steinmetzova jerharija je v bistvu prenehala s smrtjo Alojzija Steinmetza star. (6. jan. 1873). Sinova Franc in Alojzij sta se obrnila k trgovini. Franc Steinmetz, roj. 8. dec. 1843, izučen ključavničar, se je okoli 1870 naselil v Železnikih 105 v hiši svojega deda Jožefa Globočnika ter ustanovil v Petrovem brdu pri Selcih iz nekdanje žage tvornico parket. Ker mu parketarna v Selcih ni uspevala, jo je l. 1878. opustil in šel po okupaciji Bosne z bratom Alojzijem v Banjaluko, kjer sta začela lesno trgovino. L. 1881. je prepustil Franc Steinmetz trgovino bratu Alojziju, sam pa se je z rodbino vred preselil v Sarajevo. Tu je znova začel z lesno trgovino in industrijo. Z veliko energijo je prebrodil težave prvih let ter s časom ustanovil žage v Mokrem, Sinjevu, Vasin-Hanu, Pa-

¹ Martin Drčar, roj. 3. nov. 1836 v Moravčah, umrl 29. avg. v Preski. Po njem se imenuje gostilna v tej hiši na Sv. Petra nasipu št. 7 »pri Fajmoštru«.

² Prim.: Laibachs Bürgerschaft von 1720—1786 v MMK 1903, 85. Tam je njegovo ime zapisano Stamitz.

³ Laibacher Zeitung, Kundschaftsblatt z dne 10. aprila 1775.

zariću, Hijašu in Srednjem, l. 1890. pa zgradil tvornico parket v Sarajevu. Vse drvarje, žagarje, hlapce in celo dekle je imel iz Gorenjskega. Delal je v svojih podjetjih z velikim uspehom do svetovne vojne. Leta 1915. pa je podjetja likvidiral in se umaknil v zasebno življenje v Gradec, kjer je 5. februarja 1924 umrl.

Iz zakona z Elizabeto Pengov se je Francetu Steinmetzu rodilo 8 otrok, od katerih so nekateri zavzeli ugledna mesta v javnih poklicih. Sin ing. Karl je bil do l. 1932. ravnatelj Obrtne šole v Sarajevu, sin dr. Rudolf politično-upravni uradnik, po zedinjenju nekaj časa (1919—1921) namestnik jugoslov. generalnega konzula v Gradcu, član raznih delegacij v inozemstvu, naposled načelnik oddelka za zunanjo trgovino v ministrstvu za trgovino in industrijo. Od julija 1937 je član državnega sveta v Beogradu.

Francetov brat *Alojzij Steinmetz ml.*, roj. 1. junija 1846, je bil nekaj časa zaposlen v očetovi jerhariji, ki jo je po očetovi smrti opustil in bil nato trgovski sodrtnik pri manufakturni tvrdki Fr. Ks. Souvan, potem pa se je preselil z bratom Francetom v Banjaluko, kjer si je pridobil lepo premoženje in umrl tam samec 25. aprila 1924.

Hiša št. 3 na Sv. Petra cesti je po Alojzijeve smrti prešla na otroke njegovega brata Franca in njegove sestre Ivane, poročene z vadniškim učiteljem in mladinskim pisateljem Ivanom Tomšičem. Ti so jo dne 27. avgusta 1925 prodali trgovcu Ivanu Kostevcu, od katerega je prešla dne 18. junija 1928 na trgovca Lovra Demšarja, čigar dediči (Silvan in Marijan Demšar) so od l. 1932. nje lastniki.

Bivša Steinmetzova hiša je ohranjena v prvotni obliki samo deloma, namreč na Sv. Petra nasipu št. 3. Tu je dvonadstropna. Enonadstropni del (Sv. Petra cesta 4) pa je bil po potresu l. 1895. tako poškodovan, da so ga morali podreti. Na njegovem mestu stoji danes moderna dvonadstropna hiša, ki je na Obrežni stezi za kake 4 m pomaknjena nazaj, tako

da tvori s starim še ohranjenim obrežnim delom precejšen kot.

V stari hiši na Sv. Petra cesti 3 (4) je bila že od 1867 trgovina s krojnim in drobnim blagom Franceta Egra, pozneje 1870 Terezije Eger, nekaj časa (1875 do 1882) tudi prodajalna urarja Franceta Pettauerja, dočim so se v prodajalne prostore novo zgrajene hiše vselila sprva (1902) manufakturna tvrdka Kocbek in Kostevc, ki jo je od l. 1903.—1928. vodil Fran Kostevc sam. Od l. 1928. je tod trgovina z modnim blagom Lovrenca Demšarja.

Jerharsko obrt so izvrševali Steinmetzi v spodnji hiši, na Sv. Petra nasipu št. 3, in sicer v pritličnih prostorih. Dohod na Marijin trg pa je s te strani branil do l. 1898. zid sosedne Jakličeve, potem Mayerjeve hiše, ki je še v naših časih (do 1895) padal navpično v Ljubljanično strugo. Med novo zgrajeno Mayerjevo palačo na Sv. Petra nasipu št. 1 (danes last Assicurazioni Generali) in Steinmetzovo hišo št. 3 je bil že od davna majhen nezazidan vrtič, na katerem pa se je l. 1934. sezidala dvonadstropna moderna hiša Sv. Petra nasip št. 3 a. Bivša stara Steinmetzova hiša ima staro označbo Sv. Petra nasip 3.

Leto 1875. pomenja za večino usnjarskih in milarških obrtov šentpeterskega predmestja konec starega obrtniškega življenja. V tem letu so se opustili Paurovi, Steinmetzovi, Janeschevi usnjarski obrti. Dittlov se je ustavil že l. 1837. Švelčeva milarna je prenehala 1866, Venazzijeva že okoli 1850, Kupičeva barvarija pa že l. 1835. Najdalje so se držale še Strelbova milarna (do 1892) in Patatova (1894), odnosno Meralova barvarija; zadnja je dočakala še začetek tega stoletja (1926). Edino Janescheva usnjarska tvornica na Sv. Petra nasipu živi in deluje v povečani obliki kot tvornica Indus d. d. še današnje dni. Strojarji, jerharji, milarji in barvarji na forštatju pa so izginiti; z njimi in njihovimi obrati je odšel iz Ljubljane dober kos srednjeveške romantike, a tudi blagostanja.

Marijin trg leta 1890. Dohod do „Forštata“ označuje na levo nekdanja Mayerjeva hiša s predzidano ji Bučarjevo prodajalno, ki zapira obenem dohod na Sv. Petra nasip

STROJARJI NA FORŠTATU

DONESEK K ZGODOVINI OBRTOV V STARI LJUBLJANI

DR. RUDOLF ANDREJKA

(Konec.)

Podoba stare ljubljanske obrtnosti ob levem bregu Ljubljance, ki smo jo razgrnili v prvem delu razprave, bi ne bila popolna, ko bi prenehali z opisom teh obrtov pri Marijinem trgu. Pas strojarn, jerharij in barvarn je namreč segal še čez Špitalski most naprej ob levem bregu Ljubljance v predmestje »Pred fištamskimi vratmi« (Vor dem Vitztum - Thor) in nehal šele z današnjo Gjudovo hišo na Kongresnem trgu 6. Te hiše (Perles-Bals-Lasnikova, Gerberjeva, Gestrinova in Gjudova) so bile do nedavno (1926) na rečno stran brez nasipa, tako da je tekla Ljubljanka prav ob njihovih temeljih. Bil je to slikovit pogled; zaradi njega je ta košček stare Ljubljane dobil šegavi naslov »Ljubljanske Benetke«. Razen omenjenih hiš je za zgodovino tu obravnavanih obrtov pomembna tudi današnja Šmalčeva hiša na Marijinem trgu 1.

HIŠA MARIJIN TRG ŠT. 1, WOLFOVA ULICA ŠT. 2

1795—1805: št. 47; 1805—1877: št. 46.

(Schlechter - Rant - Šmalc)

Predhodnica sedanje štirinadstropne Šmalceve hiše je bila v 18. stoletju in v prvi polovici 19. stoletja sedež stare *jerharske* obrti. Bila je dvonadstropna, z vhodom izza vogla na Marijinem trgu in se lepo ujemala po svojem mirnem, meščansko zanosnem slogu z okolico Frančiškanske cerkve. Lastnik ji je bil do l. 1722. Jožef Grassl, od tedaj pa jerhar *Aleksander Rister* (tudi *Riser*). Iz zakona z ženo Uršulo se mu je rodila l. 1726. hčerka Marija Ana, ki jo je dne 27. julija 1745 vzel jerharski mojster in ljubljanski meščan *France Ignacij Schlechter*, roj. okoli 1700. Od l. 1732. ljubljanski meščan, je izvrševal od l. 1734. za jerharjem Janezom Jakobom Lančakom jerharski obrt na Sv. Petra cesti 5 do svoje smrti.¹ Umril je 8. avgusta 1763, star 63 let ter je bil kot cerkveni dobrotnik pokopan v kripti cerkve diskalceatov na Dunajski cesti. Njegova vdova Marija Ana se je dne 23. julija

1764 poročila z jerharjem Jakobom Perlesom, prejšnjim Schlechterjevim pomočnikom. Iz poznega zakona ni bilo otrok, pač pa je Jakob Perles po poroki kupil hišo št. 11 v Kapucinskem predmestju.

Franceta Ignacija Schlechterja in Marije Ane Rister najstarejši sin *Nikolaj Tolentin Schlechter*, roj. v Ljubljani dne 6. junija 1748, se je dne 21. oktobra 1771 poročil z Marijo Konstancijo Kirchschrager, hčerko imovitega ljubljanskega trgovca Karla Jožefa Kirchschragerja, ki se je bil preselil sredi 18. stoletja iz Wolfsberga v Ljubljano. Nikolaj Schlechter, ki je bil že za časa poroke jerharski mojster in ljubljanski meščan, je l. 1784. kupil Risterjevo hišo v Kapucinski ulici 47 in se vanjo preselil. Okoli 1788 je kupil tudi Peničevo pristavo in posestvo v Kolodvorski ulici 127, poznejšo Štrukljevo gostilno Kolodvorska ulica 15.

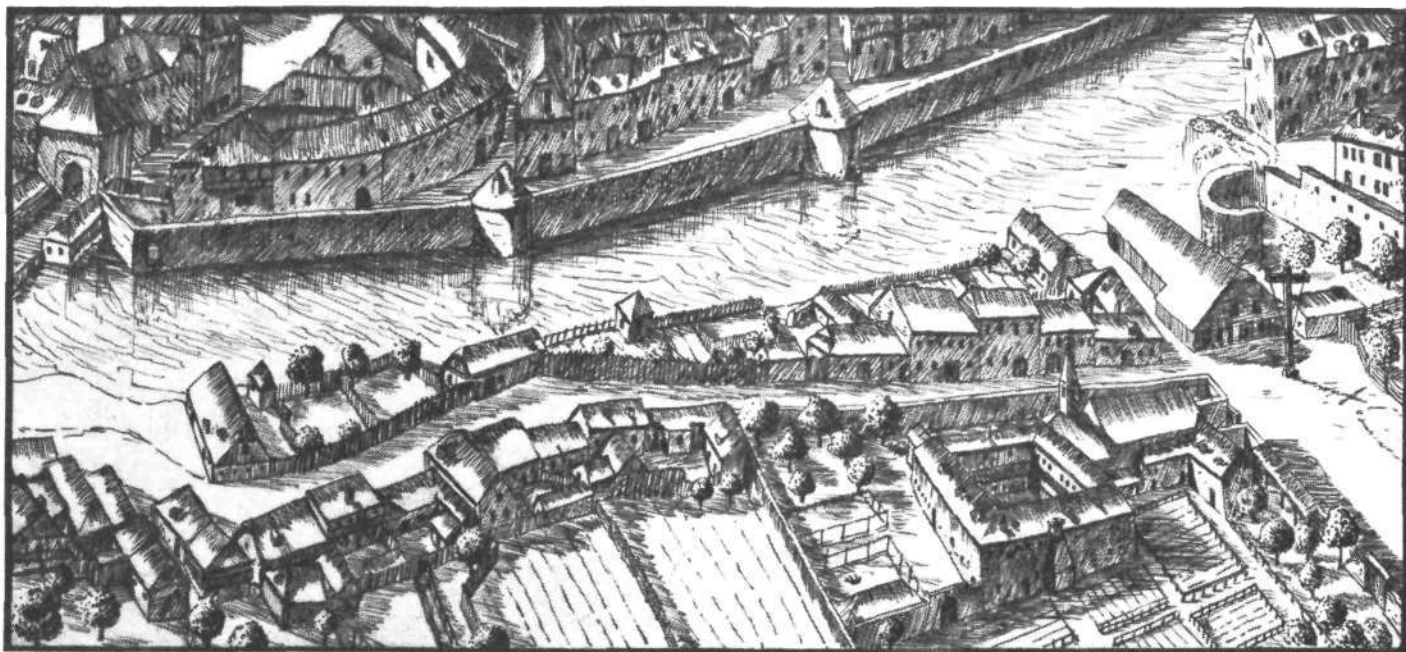
Po smrti Nikolaja Schlechterja (16. avgusta 1807) je vdova Marija Konstancija obdržala hišo št. 46 na Marijinem trgu, hišo v Kolodvorski ulici pa je 1829 prodala Antonu Belču (Weltsch). Jerharski obrt je nadaljeval nje najstarejši sin *Franc Schlechter*, roj. 1777, ki je postal dne 13. avgusta 1800 ljubljanski meščan. Njegov brat Jurij, roj. 1783, je bil trgovski

Predmestje »Pred fištamskimi vratmi« l. 1745.
(po Florjančič - Kaltschmidovem zemljevidu)

1. Stanovska jahalnica.
2. Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Janeza.
3. Lampečeva, pozneje Apejeva, danes Gjudova hiša.
4. Segmüllerjeva, pozneje Gestrinova, odnosno Gerberjeva hiša.
5. Kraljeva, pozneje Perles-Bals-Lasnikova hiša.
6. Špitalski most.
7. Avguštinska, danes Frančiškanska cerkev.
8. (pod številko) Rister - Schlechterjeva, danes Šmalcova hiša

¹ Prim.: Kronika 1937, III, str. 130.

Kapucinska (danes Wolfova) ulica in nje podaljšek „Pred fištamskimi vratmi“ (danes vzhodni del Kongresnega trga) okoli 1670

Slika je napravljena po Valvasorjevi grafični zbirki (glej Stele, Valvasorjeva Ljubljana, slike 39, 41 in 46). Na njej se je odpravila napaka v Valvasorjevih risbah, kjer sta dve hiši desno od prvega vodnega stolpa dvakrat zapored narisani. Ta napaka sega po vsej sliki 39 navzdol preko današnje Schellenburrove ulice in se zato ponavlja tudi pri hišah v drugi petini Kapucinske ulice.

Prva pritlična hiša na levem bregu Ljubljanice in ob začetku dvostransko zazidane Kapucinske ulice, postavljena počez s pogledom na Marijin trg, je predhodnica poznejše Bals - Lasnikove hiše. Njej nasproti stojita poznejša Preisinger-Povšinova in Verporta-Primčeva hiša. V desnem spodnjem koncu slike se vidi Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Janeza. Kjer se stika severna meja samostanskega vrta s Kapucinsko ulico, je na nasprotni (vodni) strani ulice pritlična hiša s podolgastrim ozkim vrtom, predhodnica Gerberjeve odnosno Gestrinove hiše (danes Kongresni trg 4 in 5). Nje se tiče enonadstropna hiša, v kateri so poznejši Apejevi izvrševali barvarsko obrt (danes Kongresni trg 6).

Dolgo pritlično poslopje, segajoče od konca trga do Ljubljane, je stanovska jahalnica, ki je bila leta 1765, prezidana v stanovsko gledališče. Na desnem robu slike je videti mestno obzidje ob Fištamskih (= vicedomskih) vratih, za njimi pa na vodno stran začetek današnje Zidovske ulice.

knjigovodja, od njegovih sester se je Lucija poročila s strugarjem Simonom Unglerthom, Antonija pa s trgovcem Koflerjem.

Po pozni smrti Marije Konstancije Schlechter (umrla je dne 29. oktobra 1833, stara 85 let), je prešla hiša v last Franceta Schlechterja, ki pa je že dne 26. novembra 1849, star 75 let, umrl. Priletna vdova Ana roj. Zuliberti je njegov obrt vodila še nekaj časa, a ga kmalu opustila. Vzrok za to je bilo pomanjkanje pravega nasledstva v obrti. Franceta in Ane Schlechterja edini sin *Anton Jožef Schlechter*, roj. 13. jan. 1809, namreč ni kazal veselja do očetovega obrta, ampak je stopil že zgodaj kot praktikant k finančni upravi v Gorici. Poročen z Izabelo Heller, hčerko ravnatelja ljubljanske cukrarne na Poljanskem nasipu, Teodorja Hellerja, je pozneje postal inspektor finančne straže v Gorici.

Ana Schlechterjeva je umrla dne 28. januarja 1864, stara 85 let. Hišo na Marijinem trgu 46 so podedovali otroci njene hčerke *Ignacije*, roj. 26. julija 1806, ki se je bila 10. julija 1837 poročila z ranocelnikom *Jožefom Gabrijelom Kosom*¹, roj. 23. marca 1741 v Kranju, sinom strojarskega mojstra Valentina Kosa v Kranju. Kosovi so se kmalu nato preselili v svojo hišo

¹ Od njunih otrok je postal *Ivan Kos*, roj. 1846 v Ljubljani, veliki trgovec v Petrogradu, *Jožef Anton*, roj. 1840, rudarski inženir v Slatini na Erdeljskem; *Marija*, rojena 1838, se je omožila z zdravnikom dr. Karlom Bleiweisem, Ana, roj. 1843, pa z odvetnikom in politikom dr. Valentinom Zarnikom.

na Sv. Petra cesti 88 (41), hišo na Marijinem trgu pa so 19. aprila 1873 prodali trgovcu *Matevžu Rantu*, roj. l. 1820. v Selcih nad Škofjo Loko, ki je staro lepo dvonadstropno hišo dokaj neukusno zvišal na 4 nadstropja in namestil v pritličju svojo manufakturno trgovino. Od njegovega sina Viktorja Rantha je kupil hišo dne 20. februarja 1894 trgovec in podjetnik *Jožef Pavlin*, a jo še tisto leto (20. aprila) prodal trgovcu z barvami *Adolfu Hauptmanu*. Ta je dal hiši, zlasti kar se tiče secesionističnega ostrešja, današnje lice. Od Adolfa Hauptmana je kupil hišo l. 1911. trgovec z barvami *Emil Zankl* v Gradcu; njegovi dediči so jo držali do l. 1921. Dne 1. februarja 1922 jo je kupila današnja lastnica, trgovka *Ivanka Šmalec*.

HIŠA MARIJIN TRG 8, WOLFOVA ULICA 1

1785—1805: št. 11, 1805—1877: št. 18.

(Perles - Bals - Lasnik.)

Vrsto starih usnjarskih, odnosno barvarskih hiš ob levem bregu Ljubljane od špitalskega mostu navzgor je pričejala prejšnja Lasnikova hiša na Marijinem trgu, ki so ji Ljubljančani še do konca prejšnjega stoletja rekli »pri Balsu«. In res je bila strojarska rodbina Bals lastnica te hiše od začetka 19. stoletja do leta 1885., ko jo je trgovec Peter Lasnik odkupil od Balsovih dedičev. Te hiše danes ni več. Nje sedanji lastnik veletrgovec Emerik Mayer jo je dal poletni 1937 podreti. Na njenem mestu je v suro-

vem dozidana štirinadstropna moderna palača, ki je znatno odmaknjena od prejšnje ulične črte v Wolfovi ulici.

Stara Lasnikova hiša je bila dvonadstropna, s sedmimi okni na Marijin trg, 11 okni na Ljubljano in 13 okni na Wolfovo ulico, iz katere je bil vhod in uvoz vanjo. Bila je največja hiša v tem mestnem delu in se je močno razlikovala od skromnejših obrtniških hiš na Sv. Petra predmestju. Vrsta 8 podolžnih strešnih lin na podstrešju je kazala na to, da so nekdanji lastniki skrbeli za obilno zračenje podstrešja, ker je bilo to v zvezi s potrebami njihovega usnjarskega obrta.

Ta stara meščanska hiša je stala na tem mestu kakih 180 let. Nje temelji so segali na vodno stran prav do struge Ljubljane, kar se lepo vidi na slikah iz dobe pred l. 1926., ko še ni bilo ob njej izgrajeno današnje Hribarjevo nabrežje. Za Valvazorja in tja do leta 1741. je stala na tem mestu ponižna pritlična kmetijska hišica, ki je zavzemala komaj tretjino poznejše dvonadstropne hiše. V Valvazorjevi grafični zbirki jo vidimo, obrnjeno s čelom na sedanji Marijin trg, odkoder so držala vanjo tudi hišna vrata. Na sedanjo Wolfovo ulico je gledal samo konec hiše s štirimi majhnimi, štrikotnimi okenci, kakršne vidimo na starih kmetijskih hišah. Za to hišico so bili na vsem prostoru, ki sta ga zavzemali do l. 1937. ostali dve tretjini Lasnikove hiše, vrtovi, ograjeni proti ulici z lesenim plotom.

Lasnikova, potem Mayerjeva hiša l. 1934. Pogled s tromostja

Lastnik te hiše je bil med 1705—1745 ljubljanski obrtnik *Matevž Kralj*. Od njega je prešla 1750 v last trgovca *Ludovika pl. Reya*, ki je staro hišo podrl, na nje mesto pa sezidal med 1751—1754 novo dvonadstropno hišo, ki se je kosala glede obsežnosti z največjimi trgovskimi hišami stare Ljubljane. Od Reya sta kupila hišo dne 11. marca 1765 jerhar Jakob Perles in njegova žena Marija Ana, roj. Rister, vdova po jerharju Francetu Ignaciju Schlechterju (glej zgoraj stran 193).

Jakob Perles, roj. leta 1739. v Mödlingu pri Dunaju, je prišel okoli 1760 v Ljubljano in bil pri jerharju Francetu Ignaciju Schlechterju na Sv. Petra cesti za jerharskega pomočnika. Po Schlechterjevi smrti (1763) se je 23. julija 1764 poročil z njegovo vdovo Marijo Ano ter je najbrž z njenim denarjem kupil zgoraj omenjeno hišo na Marijinem trgu, v kateri je odslej izvrševal svojo jerharsko obrt. Postal je s časom zelo premožen in bil 1780 tudi član zunanjega mestnega sveta. Razen svoje hiše na Marijinem trgu je imel obširne njive in travnike na Ljubljanskem polju, pristavo Bežigrad pri Sv. Krištofu in številne gmajnske deleže na Volarju. Leta 1783. je kupil tudi nekdanji jezuitski mlin na desnem bregu Ljubljane v Sp. Hrušici (poznejša Zeschkova tvornica vate), v katerem so se mlele ježice in barve za njegovo jerharijo.

V Perlesovo hišo v tedanji Kapucinski ulici 11 se je najpozneje l. 1785. vselil tudi strojarski mojster *Jernej Bals*, ki se je tisto leto poročil s Perlesovo sestro Magdaleno. V hiši sta se torej izvrševala od tedaj do l. 1831. kar dva usnjarska obrata.

Jakob Perles je umrl 24. februarja 1796 brez otrok, star šele 57 let. V oporoki je zapisal ženi po pogodbi z dne 12. maja 1790 izgovorjenih 12.000 fl., prosto stanovanje v hiši, gledališko ložo v stanovskem gledališču, vrh tega pa vrsto izbranega pohištva in gospodarskih predmetov, ki nam prikazujejo visoko kulturno in socialno stanje tedanjega obrtništva.¹ Bal-

¹ Vdova Ana je podedovala od premičnin dve najlepši omare, 2 prav taki zofi (»Sophien«), 6 najlepših stolov, 2 postelji s pripadajočo posteljnino, 3 vložene mize, veliko ogledalo s pozlačenim krasotnim okvirom, 6 zrcalnih stenskih svečnikov (Spiegelwandleuchter), 2 skrinji iz trdega lesa, posodje za kavo, kozarce, namizne prte, namizni okras, kuhinjsko posodje iz bakra, 12 parov srebrnega jedilnega pribora, 12 srebrnih kavinih žlic, 2 srebrni solnici itd.

Marijin trg s 4 nadstropno Rantovo hišo l. 1896.

sovim otrokom in sinu svojega brata Franca, Jožefu Perlesu, roj. okoli 1786 v Celovcu, je volil užitek hiše in zemljišča v ljubljanski okolici, med njimi pristavo Bežigrad z lepim vrtom in velikim rastlinjakom, Jožefu Perlesu še povrh svoj mlin in jerharsko pravico (Weissgärber - Jus). Za lastnike hiš pa je postavil otroke prvega moža svoje žene, Franca Ignaca Schlechterja, namreč Nikolaja, Jožefa, Lovrenca in Ano Schlechter.

Leto dni za Jakobom Perlesom je umrl njegov svak Jernej Bals, dočim je Perlesova vdova Marija živela še do leta 1805. Perlesovo jerharsko obrt je odslej vodil njegov nečak *Jožef Perles*, Balsovo strojarstvo pa Balsov sin *Žiga Bals*. Leta 1828. sta odkupila od Schlechterjevih otrok hišo za 13.500 fl. Čez 17 let (1845) je Jožef Perles prodal Žigi Balsu svoj delež na hiši, tako da je to leto prešla hiša v popolno last Balsovih, enako pristava *Bežigrad*, ki je bila dobila okoli 1825 hišno številko 78 Kapucinskega predmestja (1877: Dunajska cesta 35, 1901: Dunajska cesta 47). Po smrti Žige Balsa je kupil Bežigrad okoli 1860 lesni trgovec Štefan Tauzher, ki je vrt porabil za namene svojega podjetja. Za njim je posestvo podedoval njegov sin Karl Tauzher, ki se je povzpел do velikega bogastva. Njegovi dediči so držali posestvo do 1931, ko je prešlo na Jožefa Kirbiša iz Celja.

Ze prej (1831) je kupil Jožef Perles od dedičev bivšega mestnega blagajnika in pivovarnarja Dominika Jamnika hiši št. 52 in 53 v Slonovi ulici (pozneje št. 7 in 9) za 25.300 fl. Na dvorišču teh hiš se je nahajalo tudi poslopje stare *Jamnikove pivovarne*, ki je tod delovala že izza 1790. V dokupljene hiše je Jožef Perles 1831 preselil svoj jerharski obrt iz hiše na Marijinem trgu 18 in ga nadaljeval nekaj časa v kolnici, odnosno v podstrešju prejšnjega žitnega skladišča na dvorišču Slonove ulice 52.

S časom pa je jerharski obrt opustil ter se lotil pivovarništva, za katero je bilo iz Jamnikovih časov že vse preskrbljeno.

Jožef Perles se je bil 1814 oženil z Ivano Krennerjevo, hčerko jerharja Jožefa Krennerja iz Škofje Loke, 1839 pa v drugič s Katarino Grundner, hčerko Jožefa Grundnerja, tvorničarja papirja na Ladiji pri Goričanah. Jožefov sin iz prvega zakona *Ivan Perles*, roj. 2. maja 1817, ki je bil kakor oče sprva izučen jerhar, je po očetovi smrti (1858) docela prenovil pivovarno in jo dvignil med najboljše v Ljubljani. Njegov sin *Adolf Perles*, roj. 17. junija 1859, je po smrti Ivana Perlesa (1887) prevzel pivovarno ter

skrbel za to, da je ohranila svoj stari sloves. Dasi je podjetje dobro uspevalo, ga je l. 1909. prodal delniški družbi Union (naslednici Kozlerjeve pivovarne v Šiški), ki je Perlesovo pivovarno opustila.

Po odhodu Jožefa Perlesa iz hiše št. 18 na Marijinem trgu je Žiga Bals izvrševal v njej svoj strojarski obrt. Vzdevek »*Pri Balsu*« se je hiše oprijel in se je še dolgo držal, ko je prešla že v druge roke. Po smrti Žige Balsa (1856) je njegov sin *Jožef Bals* vodil očetovo strojarstvo, a umrl že leta 1862. Z njegovo smrtjo preneha v hiši tudi strojarski obrt, ki je tu cvetel celih 77 let.

Hišo so podedovali Jožefa Balsa hčerki Albina in Jožefina Bals, Jožefov brat Žiga in njegova sestra Alojzija Bals, poročena z ladijskim kapetanom Konstantinom pl. Trojanovičem. Leta 1867. je odprl v tej hiši, spredaj proti Marijinem trgu *Peter Lasnik* (Lassnik) gostilno z majhnim predvrtom na Ljublanjico, obenem pa je preselil na vogal hiše svojo trgovino s špecerijskim, materialnim in kolonialnim blagom, ki jo je izvrševal od l. 1856. v Gledališki ulici 45 (danes Wolfova ulica 4). Za skladišča je uporabljal opuščene obrtne prostore nekdanje strojarne in jerharne, ki so bili tako obsežni, da se je mogel lotiti tudi prodaje na debelo. Z razvojem trgovine je izgubila gostilna na pomenu in se slednjič (1902) skrčila v zajtrkovalnico, rado posečano od vladne in kazinske gospode.

Peter Lasnik se je rodil 27. junija 1831 v Spodnji Šiški 14, kjer je imel njegov oče Blaž, poročen z Marijo Šušteršič iz Sp. Šiške, znano in dobro obiskovano gostilno »*Pri raci*«. Dne 23. avgusta 1858 se je poročil z Alojzijo Nendel, hčerko celjskega dimnikarja in barvarja Franceta Nendla. S procvitom svoje trgovine je naglo bogatel, pokupil večino vzhodnega pobočja na Rožniku in obširne travnike ob vznožju, slednjič pa tudi postopoma (od 1867 naprej) od Balsovih dedičev njih deleže na hiši v Gledališki ulici 18, ki je slednjič, ko je še Alojzija Trojanovič prodala svoj delež, junija 1885 v celoti prešla v njegovo last.

Ko je Peter Lasnik dne 10. marca 1908 umrl, so držali njegovi dediči trgovino in hišo do leta 1918. Dne 1. julija 1918 je kupil hišo učitelj *Anton Pesek*, od katerega je prešla 30. junija 1922 na *Jadransko banko*. Ta jo je dne 26. marca 1928 prodala veletrgovcu *Emeriku Mayerju*, ki zida sedaj na mestu stare hiše novo trgovsko palačo.

V Lasnikovi hiši dolgo časa ni nobene druge trgovine ali obrti. L. 1872. se pojavi v prizemeljskih prostorih na dvorišču (proti Ljublanjici) žganjetoč Matije Škerbinca, l. 1883. pa, desno od glavnega vhoda v hišo, majhna delikatesna trgovina, v kateri je stara Mauserica prodajala svojo slovito šunko. Ko je umrla, je njeno trgovino prevzela l. 1895. Marija Awanzo in jo vodila do konca leta 1901.

Okoli 1907 se je vselil v vzhodni vogal hiše na Marijinem trgu, tam kjer je bil pred hišo majhen, z lesenim plotom obdan predvrt, podobar Aleksander Götzl.

Šele od leta 1918., ko je hišo kupil Anton Pesek, se je poslopje močneje izrabilo za trgovinske in obrtne namene. Predvsem je Pesek preuredil prizemlje na desno od glavnega vhoda v Wolfovi ulici za svojo (Zvezno) tiskarno, ki je tu poslovala do 1928, ko ji je nasledila »*Tiskarna Slovenija*«. Leta 1919. se je vselil

Ivan Perles

Adolf Perles

v hišo Dominik Čebin s svojo trgovino z drvmi, premogom in koksom. Pisarno je imel v prvem nadstropju.

V preurejene lokale Lasnikove trgovine je bila nameščena leta 1919. sprva Severjeva trgovina s semeni, za njo pa l. 1923. »Zvezna knjigarna«, ki je tu poslovala do leta 1928, ko se je preselila v Schellenburgovo ulico 7. Nazadnje je imel v teh prostorih A. Prelog svojo trgovino s pisalnimi stroji.

V nekdanji Lasnikovi zajtrkovalnici je odprla leta 1919. Ivana Janc svojo delikatesno trgovino. Ko se je ta preselila v Židovsko ulico 1, je zasedla te prostore Gorenjska mlekarska zadruga Naklo pri Kranju.

Ko so začeli 1925 regulirati obrežje Ljubljane, so odstranili ograjeni predvrt na levem vogalu Lasnikove hiše. Obenem so se pritlični prostori za tem vrto preuredili v trgovske lokale. Njih najemniki so se hitro menjali. Zadnji čas je bila tu modna trgovina A. Perscheta, ki se je leta 1931. sem preselil z Mestnega trga 27.

HIŠA KONGRESNI TRG 5

1785—1805: št. 8, 1805—1877: št. 21.

(Gerber.)

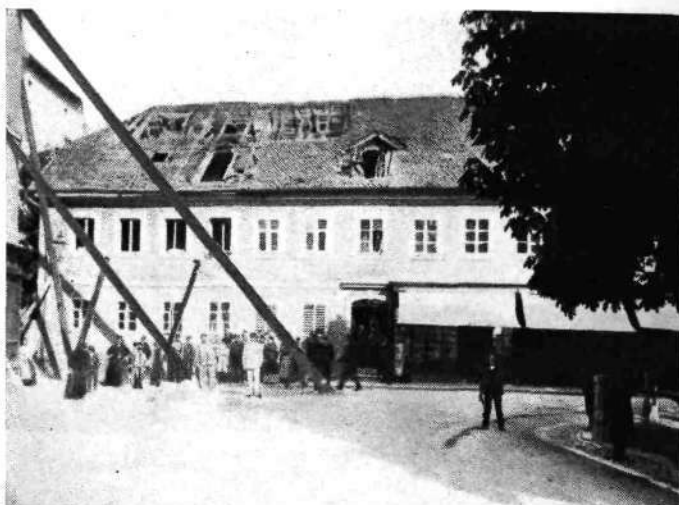
Prostor, ki ga zavzimate danes na Kongresnem trgu enonadstropna Gestrinova hiša št. 5 in trinadstropna Gerberjeva (Mikuževa) hiša št. 4, pa še stopnišče med to in nasprotno trinadstropno dr. Krejčijevo hišo, je bil za Valvazorja izvečine še nezazidan. Na desnem koncu je stala pritlična kmetijska hiša s samo enim oknom na vsako stran od hišnih vrat, bolj podobna hlevu ali pristavi kakor stanovanjskemu poslopju. Za njo je segal ozek pas dvorišča z gospodarskimi poslopji do Ljubljane. Ozek vrt je bil proti Kapucinski ulici zagrajen z lesenimi plankami.

Kakor vse tedanje hiše v tem mestnem delu, je tudi ta hiša pogorela ob velikem požaru dne 4. marca 1676, ki je izbruhnil v kovačiji pred špitalskimi vratmi in upepelil čez 40 hiš Kapucinskega predmestja; klju-

Stara Gerberjeva hiša Kongresni trg 4 s severa, poleg nje, ločena z žlebom, Gestrinova hiša 5.

(Po fotografiji, napravljeni ob potresu l. 1895.)

Bivša Gerberjeva hiša Kongresni trg 4, od zahodne strani.

(Po fotografiji napravljeni ob potresu l. 1895.) Desno od hišnih vrat je Gerberjeva trgovina s papirjem

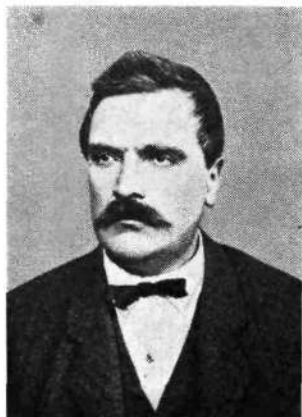
boval mu je samo Kapucinski samostan.¹ Na njenem mestu pa se je kmalu sezidala nova večja hiša, ki je leta 1745., kakor razvidimo iz Kaltschmidovega zemljevida, zavzemala desni del poznejše Gerberjeve hiše. Bila je to slobodniška hiša (Freisassenhaus), v kateri je izza 27. julija 1756 izvrševal svojo obrt barvarski mojster Jakob Segmüller (Segenmüller). Njegov naslednik v hiši in obrti je postal 1771 barvar Jožef Apej (Appey, Appé), doma iz Žabnice pod Sv. Višarji na Koroškem, ki se je 3. junija 1771 poročil s Segmüllerjevo hčerko Marijano. Izvrševal je svojo obrt do leta 1800., takrat pa jo je opustil in se lotil trgovine. Svoja skladišča je imel v poslopju Meščanskega špitala v Špitalski ulici, kjer je tudi stanoval. Okoli 1816 se je preselil v Gradišče 37 (8) v tedanjo Zenkerjevo hišo. Njegov sin Tomaž Apej, roj. 1789, se je 11. novembra 1816 poročil z Marijo Markovizh, hčerko gostilničarja in žitnega trgovca Bernarda Markovizha v Gradišču 23 (9), hčerka Terezija pa s trgovcem Dominikom Klerom v Karlovcu.

Dolgo enonadstropno Apejevo hišo z 19 okni v fronti je kupil z barvarsko pravico (Färberjus) in vsem barvarskim orodjem dne 16. decembra 1802 barvar Matija Gerber, roj. 1767 v Lieznu na Zg. Štajerskem. Naselil se je bil okoli 1793 v Ljubljani na sv. Petra cesti 14 (danes 24) v poznejši Melzerjevi hiši kot naslednik usnarja Martina Kneidla (glej Kronika 1937, str. 31 in 65). Poročen je bil v prvem zakonu z Elizabeto Perski, hčerko stavbenika Matije Perskega, po njeni smrti (25. julija 1809) pa z Elizabeto Häusler iz Zg. Štajerske. Oba zakona sta bila brez otrok.

Matija Gerber je imel, da se je uveljavil v Ljubljani kot barvar (»Ziz- und Leinwandfärber«), velike težave z ljubljanskim barvarskim cehom.² Na noben način ga niso hoteli sprejeti, ker je uvedel nov način barvanja na »cic« in platno, kateri je bil v Ljubljani takrat še neznan, pa so se zato bali njegove konkurence. Niso mu hoteli prodajati barv, ki so jih sami delali, drugod pa jih ni smel kupovati. Zlasti so mu

¹ Glej Valvasor: Ehre des Herzogth. Krain, XI, str. 725.

² Glej: Vrhovec, Ljubljanski meščanje 1886, str. 239.

Matija Gerber

Jožef Gerber

odrekli »munga«, privilegirano barvarsko orodje, ki ga ni smel rabiti noben drugi obrtnik.¹ Gerber je moral odnehati, toda le za kratek čas, zakaj že l. 1798. ga najdemo med upravičenimi barvarji na Sv. Petri cesti 14, meščansko pravico pa je dosegel že 25. oktobra 1795. V svoji novi hiši v Kapucinski ulici 21 ni dolgo užival sadov svojega truda, umrl je v njej 10. januarja 1811. Vdova Elizabeta je bila ob njegovi smrti že v kanonični starosti, za nadaljevanje moške obrti pa je nujno rabila moške pomoči, zato se ni čuditi, da se je že mesec dni po njegovi smrti dne 11. februarja 1811 v drugič poročila z barvarjem *Luko Sušnikom*, roj. 17. oktobra 1781 v Škofji Loki, ki ga je 17. avgusta 1811 sprejela tudi za solastnika svojih hiš št. 21 in 22 v Kapucinski ulici.

V dobo Sušnikovega gospodarstva pada *oddelitev prej enotne hiše* v dve ločeni hiši št. 21 in 22 Kapucinsko predmestje in *odprodaja hiše št. 22*, ki predstavlja odslej manjši del ($\frac{1}{3}$) prejšnje hiše. Dne

¹ *Munga*, tudi *monga* (die Mange, die Walke) je bila priprava za glajenje (likanje) barvanega sukna ali platna. Ko je bilo barvano blago posušeno, so ga tesno ovili okoli 1 m dolgih valjev in zavarovali s posebnim ovojem. Tako pripravljene valji so se nato podložili pod težak, do vrha s kamenji napolnjeni zaboj ali voz, ki je bil 4–5 m dolg in $1\frac{1}{2}$ m visok. Na podloženih valjih, ki so zopet tekli po gladkem izglaženem plohu, se je premikal težki voz sem ter tje in s svojo ogromno težo gladil blago, ovito okoli valjev pod njim. Za premikanje manjših takih zabojev ali voz sta po navadi zadostovala dva delavca, na vsakem koncu po eden. Težje in večje vozove pa so premikali s pomočjo posebnega vretena, odmaknjenega od »munge« za toliko, kolikor je bilo potrebno za prosto gibanje. Na tem vretenu so bili v obliki križa pritrjeni štiri ročaji, vsak za enega moža. Posebno jermenje je prenašalo moč vrtečega se vretena na škripec, ki je visel nad vozom in bil po jermenju zopet zvezan z njim.

Kakor so pač vreteno vrteli, tako se je premikal tudi voz. Ponekod so človeško moč pri vretenu nadomeščali z živalsko (tako je vreteno pri Gestrinovi »mungi« še do 1895 vrtel osel). Kadar se je zdelo blago dovolj izglačeno, so valje potegnili izpod konca voza in položili poden nov valj.

Starih barvarskih mung v Ljubljani ni več; zadnja je bila v Reichovi barvarni na Poljanskem nasipu 4, a se je ob prenovitvi podjetja l. 1930. vzdala v novo betonirano ostenje. Mogoče, da je kakšna stara munga ohranjena še po deželi. Zeleti bi bilo, da se ne razdere, ampak hrani za bodoči Trgovsko-obrtni muzej.

28. septembra 1824 je namreč Luka Sušnik prodal hišo št. 22 barvarju Jerneju Gestrinu s Poljan (glej spodaj s. 199), hišo št. 21 pa je še nadalje obdržal zase. Da sta bili obe hiši nekoč enota, je razvidno iz enake zidave in pročelja obeh enonadstropnih hiš, ki ju je vezala povsem ravna črta strešnega žlebovja in enako, nepretrgano ostrešje. Tudi del dvorišča jima je bil nekdanj skupen in menda tudi »munga« na njem; med obema hišama ni bilo niti požarnega zidu. Nekdanja Apejeva, pozneje Gerberjeva, slednjič Sušnikova enotna hiša je bila zelo dolga, imela je 19 oken v fronti; po oddelitvi, odnosno odprodaji je ostalo Gerberjevi hiši 13, Gestrinovi pa 6 oken. Nekdanje zunanje lice teh hiš je razvidno danes le še pri Gestrinovi hiši; Gerberjevo so ob potresu podrli. Po prijaznosti gospe Marte Mikuž, roj. Gerber, priobčim tu dve fotografiji stare Gerberjeve hiše, napravljeni ob potresu, ki sta bili doslej povsem neznani.

Luka Sušnik z ženo Elizabeto ni imel otrok. Zato sta povabila v Ljubljano nečaka prvega moža Matije Gerberja, ki mu je bilo prav tako ime Matija. Ta *Matija Gerber*, roj. 6. februarja 1818 v Lieznu na Zg. Štajerskem kot sin Franceta Gerberja in Marije Schwertfürer, pa ni bil več barvar, ampak izučen knjigovez. Odprl je svojo knjigovoznico l. 1837. na Novem trgu 221 v tedanji Auerspergovi hiši (danes Naglasova hiša Novi trg 6). Dne 5. maja 1845 se je pri Sv. Petru poročil s Frančiško Mally, hčerko tržiškega usnarja Valentina Mallyja in sestro usnarja Franceta Mallyja, ki je kmalu na to začel obratovati v Kolodvorski ulici 20 (glej Kronika 1937, stran 132 in 134).

Dne 12. oktobra 1858 je kupil Matija Gerber Sušnikovo hišo v Gledališki ulici 21, v katero se je bil že prej vselil z rodbino in obrtom. Umrl je 4. decembra 1883 za kapjo. Od njegovih dveh sinov je ustanovil starejši *Valentin Gerber*, roj. 30. januarja 1846, okoli 1868 trgovino z modnim blagom pod Trančo 1, a se kmalu preselil v Wolfsberg na Koroško, kjer je 2. septembra 1885 umrl. Mlajši sin *Jožef Gerber*, roj. 1. maja 1855, pa je nadaljeval očetovo obrt v Gledališki ulici 21. Poleg svoje obrti je uspešno deloval več ko 25 let v ljubljanskem Prostovoljnem gasilnem društvu, bil dolgo let načelnik voda (Zugshauptmann) in je kot tak zaslužno sodeloval pri javni pomoči ob potresu l. 1895. Iz zakona z Ljubljančanko Ano Bitenčevo se mu je rodil sin Jožef, ki je umrl še otrok (1886) in hčerka *Marta Gerber*, ki se je 24. junija 1905 poročila z deželnim računskim oficialom Ivanom Mikužem, umrlim 16. decembra 1927.

Ob potresu je bila Gerberjeva hiša tako hudo poškodovana, da so jo morali podreti. Mestni magistrat Jožefu Gerberju ni dovolil zazidati cele prejšnje stavbene ploskve, ker se je že takrat mislilo odpreti tod stopnišče in mostič čez Ljubljanico, ki bi vezal Kongresni trg mimo Ribje ulice z Mestnim trgom. Zato je moral Jožef Gerber sezidati svojo novo trinadstropno hišo Kongresni trg 4 le na tretjini bivšega stavbišča in za ta namen celo odkupiti od Gestrinovih del njihovega dvorišča. Par mesecev potem, ko se je vselil v svojo novo hišo, je Gerber umrl za kapjo 11. oktobra 1898. Njegovo obrt in trgovino s papirjem in pisalnimi potrebščinami vodi danes v novi trinadstropni Gerberjevi hiši Kongresni trg 4 njegova hčerka Marta por. Mikuž.

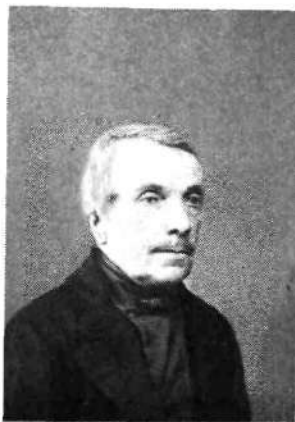
HIŠA KONGRESNI TRG 5

1785—1805: št. 7; 1805—1877: št. 22

(Gestrin.)

Ta hiša je bila pod Jožefom Apejem, Matijo Gerberjem star. in Luko Sušnikom, kakor zgoraj omenjeno, združena s hišo št. 21 v eno hišno enoto. Kakor znano, jo je Luka Sušnik 28. septembra 1824 prodal Jerneju Gestrinu, sinu barvarskega mojstra Štefana Gestrina na Poljanah.

Gestrini so star ljubljanski rod. Njih praded je bil Jurij Gestrin, kmet v Kneži pri Cerknem na Tolminskem. Njegov sin *Štefan Gestrin* (v maticah tudi *Kuštrin*, v izkazih hišnih posestnikov ljubljanskih celo *Gstrim* in *Gstrüm*), roj. okoli 1745 v Kneži, je prišel okoli 1764 v Ljubljano, bil sprva pomočnik pri barvarskem mojstru *Tobiji Eggerju* na Poljanah 12 (današnja Kapiteljska ulica 19), kjer se je 27. novembra 1786 poročil z njegovo hčerko *Frančiško* in postal 21. marca 1787 ljubljanski meščan, ko je kupil od trgovca *Janeza Serneca* hišo na Poljanah 12, v kateri je izvrševal tudi svojo obrt. Tu so se mu rodili štiri sinovi, od katerih je najstarejšemu *Jožefu Gestrinu*, roj. 1795, izročil svojo hišo in barvarno (vnuk tega *Jožefa* je bil pesnik in prevajalec *Franc Gestrin*), dočim je sinovoma *Jerneju* in *Ferdinandu* kupil hiše in barvarne, prvemu *Sušnikovo* hišo v Gledališki ulici 22, drugemu pa hišo na Poljanski cesti 72. Četrty sin *Florjan Gestrin*, roj. 1801, je bil pisarniški sluga na magistratu.

Jernej Gestrin

Ivan Valentin Gestrin

Jernej Gestrin, roj. 17. avgusta 1799, umrl 4. januarja 1883, se je leto po prepisu novo kupljene hiše v Gledališki ulici 22 oženil dne 30. januarja 1825 z *Magdaleno Auer*, roj. 15. novembra 1800, hčerko pivovarja in posestnika *Tomaža Auerja* na Rimski cesti 11 (danes 15), na novo uredil barvarski obrt in postal 22. decembra 1835 ljubljanski meščan. Od njegovih štirih sinov se je najstarejši *Leopold Gestrin*, roj. 1825, posvetil duhovskemu stanu, bil kaplan v Kočevju in na Vrhniki, potem pa več ko 25 let župnik v št. Jurju pod Kumom; umrl je 9. junija 1896 v Leonišču. Sin *Karl Gestrin*, roj. 1837, je študiral pravo, dosegel juridični doktorat, bil sodni pristav v Senožčah, Škofji Loki in Velikih Laščah, nato okr. sodnik v Kostanjevici in sodni svetnik v Novem mestu, kjer je šel v pokoj in umrl 13. aprila 1901 v Ljubljani brez otrok. Najmlajši sin *Jakob Gestrin*, roj. 1834, je bil carinski nadoficial in umrl v Ljubljani 17. julija 1900. Imel je sina *Adolfa*, roj. 1873, ki pa je kot železniški adjunkt umrl l. 1915.

Jernejev drugorojeni sin *Ivan Valentin Gestrin*, roj. 5. februarja 1833, je bil izučen barvar in od 1860 vodil očetovo podjetje. Ko mu je izročil oče 1864 tudi hišo, se je *Ivan Valentin Gestrin* dne 16. januarja 1865 poročil s sestrično *Antonijo Gestrinovo*, rojeno 2. aprila 1839, hčerko magistratnega sluge *Florjana Gestrina*. Njegov edini sin *Ivan Gestrin*, roj. 24. junija 1868, je umrl kot davčni pristav l. 1895. v Postojni, tako da so ostale na domu samo hčerke *Frančiška*, *Ivana* in *Ludovika*. Od teh se je *Ludovika* poročila z nadučiteljem *Francetom Boršičem* na Dobrovi, *Frančiška* in *Ivana Gestrin* pa sta po materini smrti (1895) podedovale hišo Kongresni trg 5, v kateri še stanujete. Ko je *Ivan Valentin Gestrin* umrl 7. avgusta 1888 na pljučnici, je vodila vdova *Antonija* barvarski obrt še nadalje z raznimi poslovodji do leta 1895. Par dni po njeni smrti (2. aprila 1895) je potres obrežni trakt hiše, v katerem se je izvrševala barvarija, tako hudo poškodoval, da ga je bilo treba podreti. Sezidala se je nato današnja nova dvonadstropna hiša na Hribarjevem nabrežju, medtem ko je ostala enonadstropna hiša na Kongresnem trgu 5 še do danes skoraj neizpremenjena. Ker dedičem ni kazalo nadaljevati barvarijo, se je nova obrežna hiša priredila le za stanovanjske namene. L. 1895. je torej prenehal po poldrugostoletnem delovanju barvarski obrt v tej hiši.

Gestrinova hiša Kongresni trg 5

HIŠA KONGRESNI TRG 6

1785—1805: št. 6, 1805—1877: št. 23

(Apej - Tambornino - Gjud.)

Ob enonadstropno Gestrinovo hišo meji dvonadstropna hiša Kongresni trg 6, danes last brivskega mojstra Aleksandra Gjuda. Tudi ta hiša je zelo stara. Ker se zdi, da so prvotni temelji ostali isti ko za Valvazorjevih časov, je morda najstarejša izmed vseh tu omenjenih hiš Kapucinskega predmestja. Na njenem mestu je stala za Valvazorja enonadstropna hiša s 6 okni v prvem nadstropju, dočim sta bila v pritličju na levo od vežnih vrat dve okni, na desno pa eno. Tudi ta hiša je postala 1676 žrtev velikega požara, vendar je bila kmalu zopet pozidana. V njej je bila sredi 18. stoletja barvarska obrt *Jerneja Lampiča*. Hiša je spadala pod imenje (Gült) Kozarje; zato je ni najti v stari mestni zastavni knjigi ljubljanski.

Jernej Lampič, ki se je bil 22. novembra 1757 v drugič oženil z Marijano Rožanc, hčerko Jakoba Rožanca z Brezovice, je umrl okoli 1766. Njegovo vdovo je vzel dne 25. svečana 1767 barvar *Anton Apej*, roj. okoli 1733 v trbiškem okraju, najbrž brat prej omenjenega Jožefa Apeja iz Žabnice. Po smrti prve žene Marijane (1788) se je v drugič oženil z dvajsetletno Marijo Magdaleno Schwarz (ženitno pismo z dne 22. januarja 1789). Umrl je za rakom 3. maja 1801. Mlada vdova se je, kakor smo to opazili v podobnih primerih, kaj kmalu (22. svečana 1802) zopet poročila. Drugi mož je bil barvarski mojster *Simon Pirc*,

Gjudova hiša Kongresni trg 6, nekdanj last barvarjev Apejev.
Po prevratu nebiatveno prenovljena

roj. okoli 1763 v Kranju, s katerim je imela tri otroke; sinova Antona in Jakoba Danijela, ki sta mlada pomrla in hčerko Marijo Doro, roj. 5. februarja 1802, ki se je 21. januarja 1821 omožila z barvarjem *Jožefom Pircem* v Kranju. Toda tudi *Simon Pirc* ni živel dolgo; umrl je za kapjo 18. februarja 1806, star šele 43 let. Vdova *Marija Magdalena* je zopet ostala sama z maloletnimi otroci iz prvega in drugega zakona. Preostajalo ji ni drugega, kakor da se v tretjič poroči. Nje tretji mož, ki mu pa zaradi otrok iz prvega in drugega zakona ni izročila hiše, je bil barvar *Urban Prohinar iz Kamnika* (poroka 25. februarja 1811), s katerim je živela in obratovala do svoje smrti (20. oktobra 1846), dočim jo je on preživel za 14 let.

Med tem je doraščal *Magdalenin* sin iz prvega zakona, *Florjan Apej star.*, roj. l. 1796. Dne 3. avgusta 1821 mu je mati z barvarskim obrtom izročila tudi polovico hiše, 1822 pa še drugo polovico, ko je bil izplačal svoji polsestri *Mariji Dori Pirc* ob njeni poroki 400 fl. dote. Avgusta meseca 1824 se je *Florjan Apej* oženil z dvajsetletno *Marijo Klander*, hčerko poštarja, gostilničarja in fužinarja *Matije Klandra* iz Tržiča. Iz tega zakona se mu je rodilo 8 otrok, od katerih sta preživela otroška leta sinova *Florjan Apej ml.*, roj. 14. marca 1834, in *Jožef*, roj. 4. aprila 1835, poznejši jerhar ter hčerka *Kordula Frančiška* in *Vilibalda*. *Florjan Apej star.* ni preživel niti svoje matere *Magdalene*. Umrl je, star 45 let, 19. julija 1841 na sušici, zapustivši 37 letno vdovo *Marijo* in 5 nedoletnih otrok. Da si zagotovi nadaljevanje obrta, se je vdova *Marija Apej* omožila, stara 41 let, dne 3. februarja 1845 z barvarjem (*Schönfärber*) *Gustavom Sperlingom*, roj. 13. maja 1819 v *Lichtenfelde-u* v okraju *Marienwerder* na Pruskem, ki mu pa ni prepisala hiše; umrla je že čez 5 let na griži dne 10. oktobra 1850. Hišo so podedovali njeni maloletni otroci, obrt pa jim je vodil do l. 1857. *Gustav Sperling* ter ostal, čeprav se je 1854 v drugič poročil z *Marijo Sackl* iz *Gradca*, še nadalje v hiši.

Dne 19. oktobra 1855 je postal 21 letni *Florjan Apej ml.* po izplačilu brata *Jožefa* in sester *Kordule*, *Vilibalde* in *Frančiške* edini lastnik hiše. Dve leti nato se je dne 18. avgusta 1857 poročil z *Rožo Perlesovo*, hčerko bogatega jerharja in pivovarnarja *Jožefa Perlesa* v *Slonovi ulici* 52, ki mu je prinesla lepo doto. Vse je kazalo, da se bo *Apejeva* barvarija uspešno nadaljevala. Toda bodisi, da mu obrti ni bilo več mar ali pa da so ga izplačila dot bratom in sestram iz pogodbe z dne 17. julija 1855 preveč obteževala, *Florjan Apej ml.* je prodal očetovo hišo v *Gledališki ulici* 23 dne 31. maja 1859 zlatarju *Karlu Tamborninu*, ki je že od 1850 imel v njej svojo prodajalno. V lasti *Tamborninove* rodbine je ostala hiša do 1920, ko jo je od *Karlovega* sina, podpolkovnika *Julija Tambornina*, dne 21. oktobra 1910 kupil brivski mojster *Aleksander Gjud*, jo lepo prenovil ter namestil vanjo svojo moderno urejeno brivnico.

Florjan Apej ml. se je po prodaji hiše preselil v *Zagreb*, kjer je živel do smrti svoje žene *Rože* (1883). Od njegovih otrok je postal *Florjan Apej*, roj. 1858 v *Ljubljani*, pozneje barvar v *Zagrebu*, *Robert Franc*, roj. 1863 v *Zagrebu*, pa železniški strojevodja na *Dunaju*. Po smrti svoje žene se je *Florjan Apej* preselil v *Trst*, kjer se je v drugič poročil ter okoli 1896 umrl.